

PETIT EPISTOLARI

Verba volant, scripta manent

Fons Patxot

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

PETIT EPISTOLARI

CÒPIA de la carta enviada a Dom Luigi STURZO, London, acompanyant-li un exemplar de *La Nit Transparent* del Dr. Cardó.

Mon ami, le chanoine de la Cathédrale de Barcelona, Dr. Charles Cardó, actuellement réfugié à Torino, me charge de vous offrir un exemplaire de *La Nit Transparent*, que vous recevrez à part, recommandé. Quoique écrit en catalan, il vous sera aisé de le parcourir.

Le Dr Cardó est un de nos *foremost* écrivains chrétiens. Fondateur du journal *El Matí* et fondateur-directeur de la revue *La Paraula Cristiana*, son livre est un recueil de quelques-uns des commentaires mensuels en tête de sa revue, au sujet des questions actuelles dans notre pays, la CATALOGNE. C'est un lutteur et, naturellement, une victime ; parce qu'en Espagne, l'Eglise est un instrument d'Etat et partant, chez nous, en Catalogne, un renfort d'occupation. Ceci met au clair bien des choses apparemment obscures et voici pourquoi, dans le document collectif de l'Episcopat espagnol, il y manque deux signatures : celles des deux pasteurs chrétiens qui vont avec leurs peuples : notre Cardinal Barraquer — soit, la Catalogne — et l'évêque de Vitoria — soit, Euzcadi, le Pays Basque. Remarquez bien ceci, Vous, écrivain chrétien et sociologue expérimenté.

D'où vient mon intromission auprès de Vous ?

En ce moment croule le fard d'une pseudo-civilisation et, dans la débâcle, il faut *every man in the right place*, et je tiens mon poste en vous écrivant. C'est ma conscience qui me pousse de la sorte à entamer le thème tragique qui est aux prises avec la bête et les misères humaines.

Je vous connais ces dernières années d'après vos œuvres et suis en train d'étudier votre noble synthèse historique *L'Eglise et l'Etat*, dans laquelle je souligne tant de pages que vous pourriez collationner avec l'Eglise bureaucratique espagnole, qui vient de sombrer dans les mauvais usages constantiniens, mais qui, donnant le bras au Gl. Franco, se redresse sans contrition, avide du *statu quo ante*, aggravé par des passions portées au rouge et amorcée toujours par des temporalités qui sont la dépréciation du Christianisme et préparent le nouveau bûcher qui flambera à son tour.

C'est dans ce sens que j'emploie le mot « chrétien », comme épuration du mot « catholique », parce qu'en Espagne, où la notion de gouvernement est synonyme de domination, malgré des exceptions, le mot « catholique » désigne couramment, non pas une doctrine, mais l'usufruit — le commerce — de la

GUAITANT ENRERA

doctrine et, en Catalogne surtout, la complicité dans la domination, aux dépens de la hiérarchie spirituelle.

Nous avons encore en Catalogne deux mille prêtres catalans, qui remplissent héroïquement leurs fonctions et qui *se sont refusés* à passer à l'Espagne « blanche », car ils ne veulent pas se confondre avec le catholicisme parasitaire espagnol. Ces prêtres catalans sont dignes frères des prêtres et moines basques que les gens de Franco ont fusillés parce qu'ils étaient de vrais chrétiens basques. Voici un beau schisme qui en dit davantage que les sophismes, la propagande et les mensonges, officiels.

En m'avouant ainsi, je suis sûr que votre esprit ne fera aucune méprise sur moi.

Je suis astronome et, par conséquent, je crois en Dieu. Je connais les grandes douleurs : enfant, j'ai perdu mes parents ; père, j'ai vu mourir nos enfants en pleine jeunesse et il ne nous en reste qu'une seule ; maintes fois j'ai été au bord du désespoir ; mais, je suis chrétien. *Homo sum*, c'est tout.

J'ai voué ma vie — 65 ans — et une bonne part de ma fortune à la science et à l'âme de la Catalogne.

Maintenant, depuis plus d'un an, je suis dans l'exil, après avoir subi les fusillades contre ma maison et avoir eu le canon des fusils contre ma poitrine : *it was a very close shave*.

Ce que Dieu ne permet pas que les « rouges » fissent, sans doute le feraient les « blancs », s'ils le pouvaient et, pris entre deux fanatismes, tout en suivant tranquillement mon devoir, je songe au classique *Virtus in medio*.

Vous voyez bien que, même sans nous connaître personnellement, il ne manque pas des liens entre Vous et moi : la fraternité dans le droit naturel et l'étreinte de la loi morale.

Si, dans mon exposé il s'est glissé quelque chose de blessant pour votre conscience ou vos sentiments, veuillez le pardonner, donnez-le comme non avenue et, dans la sérénité de l'intelligence,

With the Compliments of the Season, je vous prie d'agréer, Monsieur l'Abbé, mes hommages respectueux.

P.

La Rosiaz s/Lausanne, le 9 décembre 1937.

PETIT EPISTOLARI

La Rosiaz el 8 de Gener del 1938¹

Dom Luigi Sturzo

LONDON

Preat Senyor :

He rebut la vostra amable carta del 22 Desembre i us en dono gràcies coralment.

El Dr. Cardó estigué aquí uns dies amb nosaltres i en tornar-se'n a Torino, se'n portà el vostre llibre : és home intel·lectualment dotat.

En una nota de la pàgina 620 del vostre llibre², parleu de la *Carta Colectiva de los Obispos Españoles* d'una manera que em fa sospitar que Vós no en coneixeu la real veritat.

Ja fa un any que el representant de Franco a Suïssa, amenaçà amb fer una Església nacional espanyola, si l'Església no s'afanyava a aplegar-se amb ells. De conformitat amb això, més endavant, el Gl. Franco escriví a l'Arquebisbe de Toledo exhortant-lo a compartir públicament la seva pretensió. La demanda de Franco fou massa fàcilment acollida, acoblant així una vegada més dues malures espanyoles clàssiques : una rebel·lió militar i una Església política.

Després d'això, el Cardenal Gomà escriví el document requerit i, en sotmetre'l als Bisbes, féu constar que tal era el desig de l'autoritat militar. És clar, uns Bisbes s'hi avingueren ben de grat, d'altres dubtaren però acabaren firmant, potser contra la pròpia consciència, i el Bisbe de Vitòria, que no va firmar, com que era en el domini de Franco, fou immediatament destituït. Això mostra el valor del document de referència i el pecat original de l'Església oficial espanyola.

Adhuc suposant que la guerra hagués estat directament contra l'Església, hauria estat molt més cristià i assenyat no ficar-se així dintre del caliu per a maldecaps futurs : el temps ja ho dirà. Però el fet real és que la guerra no era originàriament contra l'Església. Quan Franco es rebellà, pensant només que en un « cop d'Estat », el Govern hi respongué amb la gran errada d'armar les masses, i així la revolució s'hi ficà contra una estructura social en la qual

¹ Traducció de l'original anglès.

² Luigi STURZO : *L'Eglise et l'Etat*, Paris, 1937.

GUAITANT ENRERA

l'Església tenia tota llei de privilegis i pràctiques abusives : per això fou agafada en el front de la topada, tant més, que ella ja conspirava amb els rebels.

Ara ja ho teniu tot :... *sed magis amica Veritas.*

Com que parreu d'un Comitè a Londres a favor de la pau i de les coses d'Espanya, vull prevenir-vos respecte d'una idea que moltes vegades he vist en la premsa anglesa i la francesa. Allà es parla d'un « plebiscit » que permeti a Espanya decidir ella mateixa.

Això és una idea abstracta i teòrica, completament impossible en l'estat actual d'Espanya. Els crims impunes, la invasió burocràtica, les onades i els remolins dels refugiats, les llistes premeditadament falsejades, etc., etc., tot això ha d'ésser netejat i resolt, i restaurats l'autoritat i el sentit comú, abans de pensar en una pràctica tan normal, com és el plebiscit.

D'altra banda, hi ha moltes altres qüestions doctrinals i fonamentals que cal tenir compte, per exemple: Quin dret tenen els invasors de Catalunya — civils, militars i eclesiàstics — a decidir respecte de la Meva Terra, on ells guanyaven llur pa quotidià, i ho han pagat amb assassinats, lladronicis, brutalitats, tirania i perversió moral ?

Tal és la complanta d'un home conscient, ferit en els seus sentiments més pregons i que, en conhortadora germanor cristiana, es complau a ésser, preat Senyor.

Vostre sincerament

P.

PETIT EPISTOLARI

Honorable Senyor :

De conformitat amb l'oferiment verbal que jo us feu ací, de contribuir a la llosa sepulcral del Prof. Balcells, que Déu l'hagi, de grat pagaré per compte de la Universitat de Barcelona, els ... frs suïssos que sembla costarà l'obra.

I com que preveig les dificultats amb què us trobareu per a transmetre actualment dita quantitat, vinc a proposar-vos una manera senzilla, elegant, justa i barata de saldar-la.

Pagueu-me-la amb una generosa remesa de llibres del meu propi fons editorial o de la meua mateixa Biblioteca ; ço és, aquells llibres que l'automatisme burocràtic no em deixa venir, ignorant el millor tracte a què, en la vida pública, té dret el qui sotscriu.

Fent-ho així, la cosa no costarà res a la Universitat, ni a l'Estat, i la Superioritat demostrarà benvolença envers la Ciència Internacional, a la qual sóc acollit temps ha.

Confiant que la meua proposta sia llegida i judicada en la serenor de la intelligència,

Visqueu molts anys, per bé de la Cultura Catalana.

Genève, 31 Octubre 1938

P.

Honorable Senyor Rector de la Universitat de Barcelona.

GUAITANT ENRERA

Benvolgut Compatrici :

Quan l'home es fa vell, viu molt de cara al passat, en les recordances, i per aquesta raó, vaig pregar l'amic En Maspons i Anglasell que us demanés la bandera del meu Observatori, per tal que me fos enviada¹.

Aquella bandera, embolcalla il·lusions de joventesa que me farien bona companyia en el dossier del meu despatx ací, on tinc feina per estona, esperant que el nostre Poble retorni a Catalunya, de la qual tan fàcilment s'oblida per a seguir l'engany foraster, en el qual es deixa endogalar.

No hi fa res que la trobeu esquinsada, envieu-me-la tal com sia ; perquè igualment conec les fetes de la bèstia humana, que la perversió moral de preteses autoritats, civils i espirituals, amb les quals he bregat anys i panys.

Ja veieu que demano ben poca cosa a canvi dels mals tractes guixolencs !

Refiat que fareu el possible, us n'avenço gràcies, trametent-vos l'expressió de la meva catalanitat empordanesa

14 Novembre 1938

P.

Senyor President del Parlament Català, En Josep Irla.

Barcelona

¹ Aquesta bandera no es trobà fins el 1951, després d'haver foragitat de casa meua els intrusos i els forasters.

PETIT EPISTOLARI

La Rosiaz, le 5 juin 1939
Police Fédérale des Etrangers
BERNE

Monsieur le Chef :

L'exquise courtoisie que Vous m'avez témoignée l'année dernière — num. 777817 G/F, 25 août 1938 — m'engage à Vous confier discrètement ce qui suit.

Un ami de Paris me prévient qu'il a vu en France des circulaires privées dans lesquelles mon nom, que je n'ai pas autorisé, apparaît mélangé avec d'autres, pour des projets auxquels je n'ai absolument rien à voir et dont personne ne m'a même pas parlé.

Or, comme j'ai une certaine personnalité dans mon pays — La Catalogne — et ne suis pas inconnu dans le monde scientifique international, on s'est emparé abusivement de mon nom, sans doute pour un certain attrait ou couverture.

Il me serait facile d'arrêter court cela en m'adressant au Gouvernement Français ou bien à l'Ambassade Espagnole ; mais alors, je risquerais de faire du tort à d'autres, qui que ceux soient, ce que je ne veux point.

Je tiens seulement à me sauvegarder vu l'état passionnel des affaires espagnoles et, dans ce but, je viens Vous demander de vouloir bien prendre acte de cette déclaration, afin que je puisse m'en remettre à votre témoignage, le cas échéant, ce que n'arrivera peut-être pas ; mais, comme nous traversons un moment psychologique si insensé, la prévoyance me conseille cette démarche.

Avec mes remerciements encore une fois, je vous prie d'agréer, Monsieur, l'expression de ma considération la plus distinguée.

P.

Nota. — Avui, 9 Juny 1939, he dut personalment aquesta carta a Berna i l'he lliurada al quefe de la Policia Federal dels Estrangers, Mr. Martin, el qual l'ha enclosa dintre del meu *dossier*. Al mateix temps l'he pregat que l'ensenyés al President de la Confederació, Mr. Etter, saludant-lo de part meva.

P.

GUAITANT ENRERA

La Rosiaz, le 4 septembre 1939

Général E. Delcambre

DENÉE

Mon Cher Général :

En ce moment solennel et tragique, quand l'humanité se redresse *enfin* contre la brutalité allemande, je m'empresse de vous témoigner ma vieille sympathie pour votre Pays, où l'on peut dire que je fis mon entrée dans le monde, au milieu des vignobles de la Champagne.

Nous sommes au dernier chapitre d'une histoire qui a commencé par la déplorable « non-intervention », au lieu d'une prévoyante maîtrise de la sédition Franco, récidive de la maladie espagnole chronique.

Chez moi, j'ai consacré ma vie et une bonne partie de ma fortune à combattre, dans le domaine de l'intelligence, ce que vous combattez maintenant dans le domaine de la force : la tyrannie dominatrice.

Sceptique quant aux hommes, mais catalan du XIXe siècle, ma conscience libérale s'obstine à croire romantiquement à des choses qui n'ont guère plus de cours aujourd'hui : je crois en l'homme, à la force morale et à la spiritualité. Poursuivi et volé par les uns, puis par les autres ; menacé par les arbitrariedades du pouvoir civil, militaire et ecclésiastique espagnols, exilé volontaire, ma conscience reste tranquille et incoercible.

Encore quelques années de vie et j'aurais la consolation de voir l'effondrement de ces dictatures inhumaines, d'assister à la contrition des troupes qui les ont supportées et de saluer la renaissance de la personnalité humaine et des peuples qu'elle constitue et que l'étatisme actuel se hâte d'écraser afin de les mouler en automates et de les avilir dans l'inconscience.

Alors, la France devrait s'attacher loyalement à ses voisins ibériques *européens*, au lieu d'en faire une amorce pour son jeu politique avec les sémities du plateau central castillan, incapables d'autre chose que les extrêmes absolutistes : ou seigneur ou serf. Car, généralement, les politiciens ne sont que des miopes opportunistes, tandis que la vie des peuples est une fonction transcendante qui leur échappe.

En attendant, donc, la paix et le bon sens que tout le monde souhaite, je vous prie d'agréer, mon cher Général, mes plus respectueux hommages.

P.

PETIT EPISTOLARI

La Rosiaz, le 5 octobre 1939
Monsieur le Général E. Delcambre
DENÉE

Mon Cher Général :

Je vous accuse réception de votre honorée du 29 septembre et je vous remercie des renseignements au sujet des œuvres des marins exposées dans la lettre ci-jointe, que je vous rends, et dont bonne note est prise...

Maintenant que je suis en train de régulariser ma situation à l'étranger, je me fais un devoir et un honneur de vous accompagner un chèque à v/o, que je vous prie de vouloir bien remettre à Monsieur l'Amiral-Président des Œuvres des Marins, comme expression des sentiments que Vous connaissez si bien. Naturellement, pour des raisons faciles à comprendre, il ne faut pas que mon nom soit publié nulle part.

A ce sujet, oserais-je prier Monsieur l'Amiral-Président de vouloir bien présenter mes respects à ceux qui contribuèrent à notre sauvetage et de me rappeler à leur bon souvenir ?

C'était le 3 août 1936, à 11 heures du soir, qu'un Conseiller du Gouvernement Catalan nous livra à bord du *Duquesne*, stationné à Barcelona et dont l'Amiral nous reçut d'une façon fort honorable et tout à fait exquise ; puis, le lendemain, nous fûmes transbordés au torpilleur *Brestois*, dont le commandant nous céda aussi sa propre cabine.

Outre le côté tragique, je fus d'autant plus sensible à ces égards extraordinaires, que je suis aussi un peu marin. Né au bord de la mer, j'avais un petit bateau à voile, de plaisance et de pêche, dont j'étais le patron, de sorte que j'ai de beaux souvenirs de la mer, surtout lorsque, surpris au large par la « tramontane », j'avais de la peine à m'en tirer et par gros temps j'arrivais à prendre terre, où les marins m'attendaient et m'accueillaient en s'écriant : « c'est un des nôtres ». Tout cela est déjà bien loin et la scène et ses personnages sont bien changés !

Quant à mes archives scientifiques, je m'en remets à Vous et au Comité Météorologique International. C'est un vol prémédité depuis des années et que, avec le Dr. F., nous avons toujours déjoué jusqu'au moment où le collage de l'Espagne avec l'Italie et l'Allemagne, a permis la consommation de leurs

GUAITANT ENRERA

classiques brutalités. Si on ne parvenait pas à faire rendre prise au voleur, nos travaux de tant d'années sans doute seraient publiés comme fruit propre du Service Météorologique Espagnol, ce qui nous est déjà arrivé plus d'une fois. On m'apprend que Mr. Marin, le chef, auteur du vol, est mort dernièrement dans un accident d'auto. Si j'avais de Dieu la pauvre et commode idée qui en ont les catholiques espagnols, je dirais que c'est là le châtiment de son méfait.

Tout à fait d'accord avec Vous, je partage les sentiments que Vous exprimez devant l'écœurant spectacle de la soi-disante civilisation européenne. Dans la brutalité actuelle, certes, je considère les neutres immoraux, complices et surtout très imprévoyants, car ils tomberont un à un, s'ils se laissent faire de la sorte.

Pourtant, j'aime à croire que cette fois on poussera jusqu'au bout et on ne se laissera plus tromper, soit par la verbosité italienne, soit par les menaces hitlériennes et que, d'après la mauvaise expérience de la dernière guerre, on arrivera à une paix plus véritable que celle de 1918, absurdement gâtée par les politiciens et les diplomates. Par conséquent, moi, je ne vous souhaite pas encore la paix.

Veuillez agréer, mon cher Général, mes plus respectueux hommages.

PETIT EPISTOLARI

La Rosiaz, 7 Març 1940
Rvnd. P. D.
MONTSERRAT

Preat P. P. :

Rebuda la vtra. del 21 Febrer.

Us recordo perfectament, no solament per les vostres publicacions, sinó també per haver-vos vist i parlat personalment en els assaigs de l'Orfeo Català.

Me plau que esmenteu Mn. Baldelló, de qui jo no tenia noves i us prego el saludeu de part meva. Igualment Mn. Anglès, amb qui corresponguí temps enrera.

Quant a la vostra demanda, me suggereix moltes coses. Mereixeria, no pas una resposta, sinó esplaïar-ho en tema ètico-espiritual d'un assaig contemporani. No obstant, com que els fets queden i no s'esborren amb paraules, ben pensat, val més que em cenneixi a dir-vos : no podent continuar la meva obra, menys puc afavorir la d'altri. La meva tònica o trajectòria, tots sabeu que és diferent de la proposada i, per tradició del nom que porto, per rigidesa intel·lectual i pel propi convenciment, no dec canviar les meves determinants, ni, molt menys, sotmetre'm a la coacció.

Vullau presentar els meus respectes al Rdm. P. Abat, el qual de seguida capirà ço que acabo de confiar-vos, puix que tingué l'amabilitat d'escoltar el meu raonament.

Gràcies a Déu, jo segueixo amb els meus, passablement bé, en aquestes terres que conec i estimo de tota la vida, perquè enclouen la solució pràctica de problemes que es fan insolubles a la nostra terra ; però, mai no se m'hauria acudit que hi hagués de passar la vellesa : si Déu vol, d'ací dos mesos faré 68 anys.

GUAITANT ENRERA

Com a sacerdots, us desitjo a tots l'adveniment d'aquell *Instaurare omnia in Christo*, que tant es predica i tan poc es practica, a casa nostra, per culpa de la seducció i usdefruit constantinians. Aquesta falla secular, és la causa dels crims i de la regressió espiritual que estem patint i de la qual tan còmodament es culpa el dimoni i la maçoneria, en comptes de començar per un cristià *mea culpa*.

En la refiança que acollireu aquestes ratlles tal com han estat dictades : en la serenor de la consciència, d'esquena a la vida i de cara a la mort,

Amb salutacions als amics, me repetesc, catalanament, com sempre,

Vtre. afm. en Crist

P.

PETIT EPISTOLARI

Engelberg, le 15 août 1941
Maître Augier
Hôtel Astoria
MARSEILLE

Monsieur :

J'apprends avec grande surprise et douloureuse émotion que Monsieur Ventura Gassol, ancien membre du Gouvernement de la Catalogne, est arrêté et soumis à la Cour d'Appel, sous demande d'extradition.

Plus que ma reconnaissance, c'est ma conscience qui me porte à témoigner que ma femme et moi sommes au nombre considérable des citoyens que Mr. Gassol sauva pendant les tragiques journées de juillet-août 1936.

Avec d'autres personnes sauvées par lui — entre elles un prêtre fort connu par ses études archéologiques — il nous conduisit personnellement, pendant la nuit, et nous livra à l'Amiral du vaisseau français stationné à Barcelona.

Le lendemain, dans le torpilleur qui nous emmenait en France, nous aperçûmes de nombreuses religieuses qui lui étaient également reconnaissantes.

Tout le monde sait chez nous que, pendant cette période, le sauvetage de monuments, livres et documents, fut le souci et la tâche journalière de Mr. Gassol, souvent au risque de sa propre vie. Des personnalités de toutes sortes — la hiérarchie ecclésiastique incluse — doivent certainement la vie à Mr. Gassol et sans doute lui rendront justice le jour où elles seront assez libres ou dûment courageuses pour lui témoigner leurs sentiments de gratitude.

Avec pleine confiance de ce que la France, qui accueillit si généreusement les victimes, accueillera avec plus de raison leur sauveur, et que la vérité se fera jour à travers des passions déchaînées qui troublent actuellement le sens moral et l'esprit de justice,

Veuillez agréer, Monsieur, mes respectueux hommages

P.

GUAITANT ENRERA

Fribourg (Suïssa), 20 de Gener del 1942
Senyor President de l'Orfeó Català
BARCELONA

Honorable Senyor :

He llegit la carta d'En Pasqual Boada, amb la crònica emocionant de la mort i l'enterrament del Mestre Millet, que Déu l'hagi.

Quant, per diferents conductes, m'arribà la mala nova, vaig encarregar a En Maspons que trametés el meu condol al fill del difunt (a. c. s.), a l'Entitat, corporativament, i als amics que la componen, en particular.

Raons que sabeu, m'aconsellaven no fer acte de presència fins ara, tardanament.

El Mestre Millet és símbol d'una època en la qual l'hem reverenciat tots els que tenim l'honor d'ésser fills d'ella.

Àdhuc en vida, Déu ha volgut premiar l'exemplaritat de la seva obra i per això no el deixà morir a temps, sinó que allargà una mica la seva vellesa heroica, a fi que les negacions que ens envolten li teixissin la corona del martiri que ara nimba la seva espiritualitat.

I és així com el nostre Poble ha afegit un Patró més, en el Santoral del Calvari de Catalunya. *Laus Deo!*

Amb germanor cristiana i patriòtica efusió, rebi l'Orfeó Català, aquesta penyora de consciència i de cor

Del vostre expatriat empordanès

P.

PETIT EPISTOLARI

Entrada de Primavera del 1942

Preat Fra Giovanni :

M'arriba la vostra de la diada de St. Gregori i em causa tant de conhort, que m'afanyo a fer dues coses que encara no us he fet mai, ço és : escriure-us amb màquina per tal de duplicar i arxivar-ne la recordança, i respondre-us a cop calent malgrat el consell dels savis, puix que, de vegades, resulta encertat el clàssic *audaces fortuna juvat*.

També veiérem els passavolants i sempre que ens n'arriba algun, ens adonem amb tristor de com va creixent la distància que ens en separa ; car, inconscientment, per amor de l'ambient que els envolta arreu, ells fan com els ciris de sèu, que s'estoven i es colltorcen amb la sola escalfor dels del costat. A hores d'ara, en el nostre altar allà baix, no en queda cap de dret i acabaran per gastar-se sense fer llum i omplint-ho tot de fum. Això fa molta pena als qui creiem i volem creure, no solament en les atxes i els ciris, sinó àdhuc en les candeles amb llurs blens i tot.

Les vostres ratlles m'han asserenat, perquè Vosaltres romaneu en la germania espiritual i malgrat els anys, que volen dir tràgica experiència i aquesta sia el corc gros de les il·lusions, jo m'obstino a voler morir tal com he viscut : doctrinari, creient, rectilini, idealista, sentimental, o sia, un « somnia truites », segons el vocabulari oportunista i materialitzat dels temps que corren.

Jo crec i vull creure fins a la mort en la consciència que Déu ha donat a cadascú, ço és, en la personalitat i dignitat humanes, car l'ànima de l'home és tan gran i transcendent que descompassa la terra, com bé ho digué Pascal encarant-se amb l'univers, en llançar-li el seu bell apòstrof : « Sí, tu ets gran, molt gran, però no ho saps pas que sies gran, mentre jo, si sóc petit, ho sé que sóc petit ».

Hi ha moments de la vida, en els quals un hom esdevé representatiu de quelcom super-humà, es torna un símbol i aleshores, quan hom es sent tal-

GUAITANT ENRERA

ment ungit, cal donar-s'hi totalment, mal sia sacrificant el cos, perquè *un bel morir tutta una vita onora*. El Crist fou injustament sacrificat i d'aquella injustícia va adollant-ne la caritat, que és superació de justícia i ço que sosté la humanitat.

Certament, que Déu us do i ens do molts anys de vida i « una hora més de seny i de dignitat que de vida » ; fa molt de temps que així ho vinc demanant. En el naufragi actual, quelcom ha d'anar en surada i « amb l'esperit damunt les aigües »...

Ab imo pectore,

In Xto.

P.

PETIT EPISTOLARI

Fribourg el 22 de Juny del 1943

Preat Amic :

No em sorprèn gens ço de la marmessoria G. i no en vull saber absolutament res.

Durant 12 anys, per culpa de la incapacitat d'uns i de la cupiditat de mals pastors, vaig trobar-me entremig de les més grans iniquitats que he presenciades en ma vida, motivant el meu propòsit irrevocable de no voler intervenir mai més en cap testamentaria on figurés un sacerdot, fos de la jerarquia que fos.

Ara, ja ho sabeu tot i us autoritzo a proclamar-ho *urbi et orbi* sempre que us convingui ; de passada, això us aclarirà els malparlars que segurament haureu oït, més d'un cop, respecte de mi, perquè jo estic amb el Crist i per això no vaig amb Constantí.

Quan ereu ací, per tal de no ferir molt respectables sentiments vostres, no volguí explicar-vos ço esdevingut en aquest rengle, a la Vda. G. (a. c. s.), durant la seva estada a Suïssa ; ara em dol no haver-ho fet.

El cas Celoni és una *minutia* del mateix domini : aviseu el seu superior que li escurci la llengua.

(Malgrat la meua categòrica negativa i, el que és pitjor, sense voler-ho, una intromissió malaurada féu passar pels meus ulls la continuació i l'acabament d'aquesta deplorabilíssima història, i ferí talment la meua consciència, que m'obligà a cloure amb el següent colofó la cartera documental que s'hi refereix :

« L'Església hi guanyaria molt moralment, si no hi hagués dones per a explotar, ni diners per a temptar ».

Aquesta lliçó es completa amb el següent comentari :

També minvarien molt certa mena d'abusos eclesiàstics, si la gent volgués *anar* al cel, però la majoria, sobretot en la burgesia, es refien que els hi *portin*, i això és una comoditat que s'ha de pagar d'una manera o altra, quan no d'ambdues maneres a la vegada : moral i material.)

P.

GUAITANT ENRERA

FRAGMENTS DE DUES CARTES AL MATEIX DESTINATARI

Un amic, respectable per molts de conceptes, tingué la finesa i la humilitat d'enviar-me l'original d'un llibre que pensava publicar i respecte del qual demanava parer.

Vaig llegir i rellegir el manuscrit, ço que em féu acollir la demanda ben de grat, perquè el tema era una temptació per esplaïar i refermar idees i conviccions meves, ara madurades i revellides per la reflexió i l'experiència.

Això motivà una recensió bon xic detallada i extensa, en la qual jo no feia altre que escriure lliurement el que la meva consciència m'anava dictant, prescindint de la personalitat i de l'estament de l'autor del llibre en gestació.

El text que segueix reproduceix alguns fragments de la recensió que, éssent fragments, de vegades aparenten desconnectats, de manera que el lector farà bé de considerar-los meres anotacions marginals fetes a mida de la lectura.

Dec i vull fer constar, amb tot respecte per a la veritat que, en tot ço que segueix, l'autor del manuscrit no hi és més que un passiu receptor i, per tant, no hi té absolutament cap responsabilitat, car tota la responsabilitat n'és meva, exclusivament.

Fribourg, 28 Desembre 1943

Preat Amic :

Us felicito pel vostre llibre, car és reflexe de l'època i l'inici d'un redreçament de consciència i una reivindicació de la personalitat humana i dels drets dels pobles, que Déu faci perduri molts anys.

Basat com és en l'experiència històrica, el títol resulta d'allò més encertat : Vós us trobeu amb dues tradicions i aneu seguint llur petja, que ningú no pot estrafer en el domini dels fets consumats, ço que, de naixença, ja exclou els dicteris separatistes de l'espanyoleria parasitària.

El públic, difícilment s'adonà de la laboriosa gestació del vostre treball, amb el seu gran esforç d'abstracció mental, moral i sentimental, molt meritori en els moments actuals, mancats de serenor i sobrats de nebulositats oportunistes.

PETIT EPISTOLARI

En les impressions personals que segueixen, probablement hi ha coses que, per disciplina, us heu deixat en el tinter i són romases closes en la vostra consciència.

Amb major llibertat de ploma, jo aniré escrivint ço que la meva consciència em vagi dictant i que, per endavant, justifico amb el vell *Amicus Plato sed magis amica Veritas*.

Crec que el vostre llibre hauria de servir la seva naixença bibliogràfica, editant-se a Suïssa¹.

Cap. I

Síntesi rigorosa i verídica, esporgada de les mentides premeditades de l'ensenyament oficial i el dels seus satèl·lits. Aquest capítol és bàsic i incontrovertible per tota consciència honrada.

= Les províncies romanes eren més lògiques perquè es cenyien al fet natural; per això, encara perduren en el solatge històric i àdhuc, de vegades, revenen a la superfície.

= A Muret es decidí la sort de l'Europa Occidental, on el migjorn era més civilitzat i per això perdé.

El Dr. Torras i Bages, amb preocupació eclesiàstica, diu: que fou un incident sense importància. No obstant, Casp és les postres de Muret. També, a Muret fou engendrat Torquemada que, de gran, féu llenya per a les fogueres del 1835 i la projecció del qual costa poc de veure encara en les flamarades del 1909 i el 1936.

= A la pàg. 21, la frase «ni a Amèrica hi hauria altra religió que la catòlica, ni s'hi parlarien sinó llengües hispàniques», és una suposança massa categòrica, al meu entendre.

¹Aquest llibre tingué una naixença molt accidentada i combatuda, perquè el seu autor també havia confiat còpia de l'original a un professor que aparentava lleial i resultà traïdor, car en donà coneixença als franquistes. Aquests enviaren emissaris a l'autor per tal que desistís de la publicació o, al menys, ne girés la seva dretura; a canvi d'això, prometeren honors que l'autor rebutjà. També veieren el censor, que els donà una fina lliçó d'espiritualitat.

Fallades aqueixes temptacions, pretingueren comprar l'edició, segurament amb intent de fer-la desaparèixer, però tampoc reeixiren.

Aleshores, alguns episcopats firmants de la Carta Collectiva intervingueren queixant-se de que s'hagués concedit l'*imprimatur* al llibre.

Tots els que així el volien ofegar es diuen «apòstols de la veritat».

Malgrat els entrebancs, el llibre sortí el 1946, editat a París.

GUAITANT ENRERA

Cap. II

Anàlisi crític rigorós de psicologia social, que manté el to inconven-
cional i segueix la trajectòria rectilínia, desbrossada pel capítol anterior.

En l'evangelització d'Amèrica, al costat de les bones obres que esmenteu,
no hi manca, malauradament, una lletja i feixuga contrapartida, relleix de
l'esperit dels conqueridors i de l'ascendència constantiniana.

Cap. III

Aquest és una major justificació del títol del llibre, car s'hi van accen-
tuant, no solament les diferenciacions, sinó que s'hi marquen divergències de
trajectòria social, que es complicaran centúries després.

= A la pàg. 8,¹ poseu la missió «providencial» de Castella. No tothom
ho capirà en el sentit que Vós li doneu; m'estimaria més posar-ho altrament.

= A la pàg. 11 i referint-vos al poble català, dieu: «sovint anàrquic
que Espanya ha patit i Europa ha conegut». Fóra molt més just i exacte en tots
sentits, precisar que: Europa ha *mal conegut*.

Cap. IV

En aquest capítol, tan temptador per a brancar-hi, m'heu de permetre
que jo continuï la purificació històrica.

En la dissecció social que aneu fent, juguen dos grans factors morals:
Religió i Església, que correntment es presenten com conceptes abstractes
conjunts, ço que massa sovint, malauradament, no s'acorda pas amb la cruesa
dels fets històrics.

Religió, en una minoria, la selecció, és una derivada de la intelligència,
una afirmació de la pròpia consciència; en la majoria, una necessitat, un refugi
del sentiment, i en la *turba-multa*, és una mena de superstició dignificada.

Aqueixes motivacions, estructurades humanament, es ço que, usual-
ment, es designa i actua amb el nom d'Església, la qual, de naixença, porta

¹ Aquesta paginació es refereix al manuscrit de l'autor amic.

PETIT EPISTOLARI

els seus atributs humans i, per tant, no pot defugir la noble i pregona afirmació d'Epictet, quan ens diu : « Jo sóc un esperit traginant un cos ».

I aquest cos visible, orgànic, en alguns dels fets que esmenteu, esdevé tan feixuc, s'arrossega tant i roman tan enrera que, de vegades, el separa la brossa de les marginades de la terra i aleshores perd de vista l'Esperit ; per això, cal diferenciar-los.

Aquesta diferenciació és essencial a casa nostra on, el monopoli confessional d'una banda, i de l'altra, l'associació de l'Església amb l'absolutisme de la monarquia en el passat, i en el present la conjunció amb la política estatal, han facilitat i estimulat el mercadeig del cos a despeses de l'Esperit.

Així constatem, que l'Església *nacional*, postulada a Montreux per un representant del Gl. Franco, fou glossada en la Carta Collectiva de l'Episcopat Espanyol, subratllada amb la espasa rebel del Gl. Franco, ratificada amb el nomenament de Bisbes forasters de cos o d'esperit, satèl·lits de la dictadura, i executada amb la mort en exili de Pastors Cristians, com el nostre Cardenal-Arquebisbe de Tarragona, F. Vidal i Barraquer (a. c. s.).

Ja sabeu que, durant dotze anys, per culpa de la incapacitat d'uns i de la malvestat d'altri, me calgué patir la punyida moral que em féu aqueixa església mercantívol — constantiniana — i per això la consciència em dicta les precisions *ut supra*, que no tenen res d'abstractes, sinó que són deplorablement experimentals i concretes.

= El col·legi espanyol de Bologna pot haver afavorit molt la tradició de Castella i, per tant, no es pot dir el mateix respecte de Catalunya. Bé massa que proclamen aquesta constatació alguns polítics espanyols de la nostra generació : La Cierva, Serrano Suñer, etc.

Pàg. 7. Això d'« agermanar la conquesta amb la caritat » és un eufemisme que encobreix un afalac a la conquesta i un manament a la caritat. Conquesta és violència i premsió, mentre que caritat és amor, o sia, donació.

La frase pot ésser ben intencionada, però és inadmissiblement *one sided*. Caldria dir-ho altrament.

= Pel que respecta les ciències físiques i exactes, l'obra d'Alfonso X el Savi, no és pas « cultura espanyola », car es redueix a la compilació del saber greco-àrab, manada fer per ell, però àdhuc feta per compiladors àrabs i jueus ; qui sab si pagada amb els diners dels jueus i tot ?

= Feu una bona *depuración* històrica despellant el Cid del seu romanticisme oficial i deixant-lo amb el seu propi vestit d'aventurer mercantívol.

GUAITANT ENRERA

= Pàg. 13. « ... una heretgia tan perillosa com aquella, preludi de l'anarisme modern ».

Heu escrit això, oblidant l'historiador i substituint-lo per el capellà amb preocupació eclesiàstica ¹.

De totes maneres, el voler extirpar una heretgia amb una disbauax criminal com la que cometeren aquells croats, és duplicar i compartir l'heretgia.

¹ La preocupació eclesiàstica desvalora els escrits d'autors que deuriem no deixar-se anar a una tal parcialitat.

Per exemple : en la *Tradició Catalana* del Dr. Torras i Bages, Barcelona, 1892, entre moltes altres coses amb aquella tendència, s'hi llegeix :

« Lo Parlament de Casp és una de les majors glories polítiques de la història de la monarquia d'Aragó », pàg. 445.

Quant a la « poderosa influència » de Benet XIII a favor de Ferran d'Antequera, el Dr. Torras i Bages la despatxa en una nota de tres ratlles al peu, pàg. 449.

« Els dos germans Ferrer que determinaren l'elecció del d'Antequera... », pàg. 451. De les conseqüències de l'elecció de Casp, la *Tradició Catalana* ne culpa senzillament « la tendència del temps », pàg. 450 ; d'aquesta manera, ningú no té la culpa de res.

« La mort de Pere el Catòlic a Muret... en l'insignificant fet d'armes del Llenguadoc, ahont assistia més mogut per conveniències... », pàg. 236, nota.

I així per l'estil.

Ara bé ; Pere el Catòlic anà a Muret complint el seu deure de defensar el Comte de Tolosa, que era vassall d'ell ; a Muret es capgirà la història de l'Europa mediterrània occidental, car, sota l'aparença de combatre heretges, es consumà, amb procediments prehitlerians, la veritable finalitat política de l'empresa, que era : destruir el grop albigès, perquè feia nosa al Poder Temporal.

Després, hi arrelà la Inquisició, de la qual el Dr. Torras i Bages absol els dominicans, àdhuc amb lloança, quan, tractant de « lo carreg d'inquirir d'heretges », escriu : « la organització de la magistratura evangèlica en forma perfecta, no es trobà fins als frares Predicadors », pàg. 229, nota. Així judica el Dr. Torras i Bages una magistratura els fruits de la qual han merescut l'execració en totes les llengües del món civilitzat i que àdhuc malmeteren l'esperit, més cristià, de l'Església catalana.

Escrivint així, el Dr. Torras i Bages ho feia com sacerdot, però no pas com historiador : la veritat no hi guanyava res i l'Església tampoc.

La veritat es pot ignorar, però no s'ha pas de disfressar.

Seguint aquest camí premeditat, es pot anar allà on l'autor mena, si bé fent marxa des que no porten pas a la veritat, perquè l'autor comença per defugir-la.

Tot el qual amb la preocupació de desfigurar els fets per tal que l'Església aparegui en un lloc on realment no era en aquells moments.

I del capítol tan desplaçat, « Els Jochs Florals i la Franc-maçoneria », com se'n sortiria el Dr. Torras i Bages, ara que l'església franquista ens nega la Pàtria, ha sobornat la Fe i està baratant i emborderint l'Amor ?

La *Tradició Catalana* fou escrita quan el Catalanisme era en plena puixança ascendent i, aprofitant l'instant públic emocional, el llibre s'adreçava a cervells fàcils, poc analítics, amb intent d'encloure dintre del domini confessional un complex social que es redreçava, ço que és una pretença errada, car implica un constrenyiment que esguerra ambdues coses, desformant-les, perquè no poden encaixar.

PETIT EPISTOLARI

La història ens ha deixat escrit, en totes les llengües civilitzades, que aquella croada fou una epopeia del crim, talment una feta prehitleriana.

Els Albigesos no feien cap mal, ni mataven, ni pretenien matar, ningú ; els que mataven, a foc i a sang, sense respectar ni dones ni criatures, eren els croats, substituïnt així de fet la Creu del Crist, que duïen en el pit, per la creu de l'empunyadura de l'espasa, posada en obra. El cas no era nou i s'ha repetit massa sovint després : la història té la paraula.

Sense anar-ho a cercar tan lluny, tenim a la vista, ben a la vora, els fets del catolicisme franquista.

La croada contra els Albigesos, no tenia, verament, cap motivació religiosa, sinó que fou merament política : els Albigesos eren un grop, un entrebanc, per al Poder Temporal de la Monarquia Papal.

Aquest fou el veritable pecat llur, a semblança de la persecució de Dioclecià contra els cristians, que tampoc tenia cap intent religiós sinó polític, car els cristians eren considerats un perill per a l'Estat. De la mateixa manera, a Catalunya, es persegueix el catalanisme perquè implica una minva de l'usdefruit estatal, foraster i parasitari. Semblantment, la tesi del *Herrenvolk*, que ara es discuteix a canonades, té per finalitat la destrucció del contrari per qualsevol mitjà : és la bestialitat volent substituïr-se a la humanitat.

Tot això ho sabeu tan bé com jo i, per tant, haurieu de suprimir la vostra frase, injusta i inexacte, que estic retopant.

La Inquisició és injustificable sota tots conceptes, i menys encara, cristianament, car el Crist digué : « aneu i prediqueu la meva doctrina » ; no digué pas « imposeu la meva doctrina », ni, molt menys, « a cops de sabre », ni « encenent fogueres ».

Per raons político-militars, Constantí inicià el camí errat en posar la Creu en el penó que guiava els seus gladius i la mateixa errada s'ha anat produint a través de les centúries.

L'Església espanyola segueix arrossegant aquest pecat original ; instrument polític de la monarquia, sobretot d'ençà del XVè. segle : la política la desencaixa i el monopoli confessional la vicia ¹.

¹ El XVè. segle fou fatal per a Catalunya, puix que comença amb la sentència de Casp i acaba amb el descobriment d'Amèrica, que feu de la Mediterrània un llac intercontinental ; després, també vingué a interferir el nostre cristianisme, una onada de catolicisme inquisitorial espanyol que, si no cometé els crims d'altres bandes, fou perquè l'esperit de la nostra terra era diferent i no ho comportava.

GUAITANT ENRERA

D'ací totes les reaccions violentes que, de tant en tant, li toca sofrir, especialment en les contrades on l'Estat actua secularment contra el poble — com a Catalunya — i l'Església hi continua essent una burocràcia estatal, amb totes les seves contradiccions espirituals o, millor dit, torcements.

Molts dels avions italians que, procedents de Mallorca, bombejaven Barcelona indefensa, duïen noms de Sants i, tant els aparells com llurs metral·ladores, havien estat beneïts pel Bisbe de Mallorca. En això, hi ha res del Crist i de la seva doctrina? No; és senzillament l'església de Constantí en acció: domini i possessió, què n'heu fet de la Caritat? I la Doctrina del Mestre, on l'heu deixada? L'heu tornada a baratar, després de regatejarla.

Dintre d'aqueixes inversions, val la pena de notar l'al·lisonador sarcasme que l'espasa suposadament salvadora del Gl. Franco, hagi servit també per a mutilar *ad usum Delphini* certes encícliques que, essent doctrinalment cristianes, topaven amb la dictadura.

Cap. V

La distinció raonada en el capítol anterior és indispensable en aquest, ple de política eclesiàstica, car, la veritat, crua i nua, és també que no pocs escriptors i entre ells alguns escolàstics, quan tracten de Religió, li anteposen l'Església estructurada.

Nosaltres hem viscut una de les proclamacions més nues i esventades d'aqueixa preterició espiritual, vull dir la Carta Collectiva de l'Episcopat Espanyol, adherint-se a ple sol a la rebel·lió del Gl. Franco, ratificant així públicament la seva secreta complicitat anterior en la conspiració d'aquesta sedició. Aquest document, cristianament incomprensible, és un model d'opportunisme materialista dels marxants del Temple, comanditant una transgressió integral: *elle s'attache au char du vainqueur* diuen en la terra on estic escrivint.

= Balms fou un bon escriptor, que escriví en calent sobre les enseyanances de la guerra carlina, i una de les seves bones obres fou l'haver aigual·lit el carlisme de la clerecia. Fora d'aquest camp, n'hi ha que discuteixen la seva personalitat.

= Pàg. 22. El P. Palau... obligat. Per qui i per què?
El Dr. Arboleya... obligat. Per qui i per què?

PETIT EPISTOLARI

L'església constantiniana s'adhereix fàcilment a la dita popular « pecat amagat és mig perdonat ».

= Pàg. 28. « el tracte de favor d'aqueixes institucions d'esquerra ».

D'aqueixes coses d'Espanya, jo no me n'he ocupat mai. No obstant, fixeuvos bé en ço que segueix.

Les escoles de les Congregacions, fa centúries que frueixen de tota llei de favors i privilegis, que bona cura han tingut d'extrapolar *ad libitum*.

A Catalunya, l'ensenyament de les Congregacions ha estat, i segueix essent, l'instrument estatal més eficient i dissimulat de penetració, d'assimilació, de reforç d'ocupació i, finalment, de claudicació i submissió, com presentment, que han donat al Cèsar — i un Cèsar il·legal, sediciós — tot el que era de Déu i el nostre poble els havia lleialment confiat i elles li tornen desnaturalitzat.

Una seriosa revista catòlica suïssa, que Vós coneixeu prou bé, tractant de la tragèdia espiritual d'Espanya, deia: fixeuvos que a Espanya « l'Estat havia lliurat l'ensenyament a les Congregacions ».

En l'estament mitjà o burgès, aqueixes escoles ens han creat i criat el corc social de la *colegiala*, que ha entrebancat o malmès, una de les parts vitals de la renaixença a la qual Vós i jo hem collaborat en la mida de les nostres capacitats.

I en aquests moments d'enterboliment i de negacions a l'engròs, són elles, amb llurs apuntadors, les determinants de l'aclofament i torcement del seny català en la vida pública. Àdhuc en la transcendent unió moral de la família, en el més pregon de la seva intimitat, la *colegiala* és una desavinença, per no dir una traïdoria, perquè sempre roman sotmesa a ombrívols dependències externes.

Pàg. 31. « fou immolat al Crist ». Recordeu la correcció tan certera de l'Abbé Journet en casos semblants.

= Aquest Cap. V., és el primer que caldria condensar en les edicions estrangeres, però no pas en la catalana.

GUAITANT ENRERA

Cap. VI

Inicieu aquest capítol amb una visió transcendent d'estadista, com no ha tingut mai cap governant espanyol.

= Verdaguer, místic? Verdaguer era un poetàs que, de vegades, es trobava estret en la sotana, però que, segons dita d'ell mateix, « volia morir capellà ». D'ací que, en els moments tempestuosos de la seva vida interior, volgués arrezerar-se en el misticisme que, no obstant, no era pas el seu númen.

= Crec que hauríeu de dir quelcom més del I. E. C. : de la complexitat i extensió de la seva Obra i del seu prestigi internacional. Doneu una ullada a la llista de les seves publicacions.

= L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya té publicats quatre volums.

En certa ocasió, Menéndez Pidal, amb el pretext de col·laboració a una obra estrangera, demanà informació a l'Oficina del Cançoner, informació que li fou generosament tramesa. Àdhuc el Mtre. Pujol, malgrat el meu parer, li acompanyà, me sembla, uns centenars de cançons especialitzades. Poc temps després, Menéndez Pidal anà a Barcelona per un acte públic i no s'acostà per res a l'estudi del Cançoner, ni hem sabut res més d'aquella obra estrangera.

= No pretinc judicar el P. Claret però, el poc que en conec, és d'una vulgaritat que em sorprengué. Naturalment, això no impideix pas la santedat.

= En parlar del renovellament de la vida religiosa, és de justícia esmentar el Bisbe Morgades, precursor del Cardenal de Tarragona en la defensa de la Cristianitat, amb la predicació i l'ensenyament del Catecisme en català. A més, fou el fundador del Museu Episcopal de Vich, on es salvaren riqueses arqueològiques que desapareixien de les parròquies.

= Cánovas gran estadista ». Aquest « gran » m'hi sobra, car fou l'home de la guerra de Cuba fins al *último hombre y la última peseta*. Si haguéssiu vist de quina manera tornaven d'allà els pocs que no hi morien i haguéssiu escoltat ço que en contaven !

= Pàg. 11. « una intolerable intromissió estrangera » ?

= Aquest Capítol és una gran lliçó pels que vénen darrera nostre, si és que no són poca pena, ni tenen ànima de càntir.

També, és un Capítol que no heu pas d'escurçar en les edicions estrangeres, perquè és la clau per a comprendre moltes coses que sobten els estrangers, pels quals serà una mena d'iniciació.

PETIT EPISTOLARI

Cap. VII

En aquest Capítol reapareixen d'una manera rellevada, els inconvenients i perills de confondre la Religió amb l'Església, perquè la reacció que assenyaleu no és pas precisament religiosa, sinó majorment eclesiàstica, confessional i no pas sempre de l'Església del Crist.

= Això de les reaccions econòmiques me recorda que, un dia de Consell, a la Caixa de Pensions de Barcelona, el seu President digué que « pesava més una sola fàbrica que tota l'agricultura de Catalunya ».

En el sentit de malura social tenia raó, perquè les fàbriques ens han portat la immigració, mentre la pagesia, en canvi, aleshores encara era la nostra major defensa contra la invasió forastera i les seves conseqüències. Per això, jo no crec l'afirmació tan corrent que Catalunya no podria viure sense el mercat espanyol. Jo crec que viuria més casolanament, però també més assentadament i planera, sense els sotracos que ara la malmeten, ni l'esperit de revolta que els invasors hi arboren.

= Molt bé aqueixa psicologia social de l'anarquisme i del socialisme amb referència a Espanya i a Catalunya.

A Catalunya, el nostre esperit anàrquic prové, en bona part, de la constant oposició del dret públic al nostre dret natural com a poble. Sense aquesta discordança permanent, penseu quina admirable resultant social podria donar Catalunya pel fet d'ésser ensems individualista i democràtica !

= Pàg. 10. « Osorio y Gallardo, un dels pocs castellans que han comprès Catalunya ». No sé per què els catalans som millors timoners proa-vent que en les empopades, car aleshores ens hi deixem anar refiats i fem guinyades més perilloses que les de les proejades.

Cap. VIII (No hi és).

Cap. IX

Alerta amb les comparances i els superlatius :

Pàg. 15. « un altre de millor en tot el món catòlic ».

« Debate, el millor diari catòlic ».

GUAITANT ENRERA

En el món encara hi ha moltes coses que ignorem.

= Pàg. 16. Pel que respecta l'ensenyament de les Congregacions, a Catalunya han estat les aliades de l'Estat i contra de l'ànima del nostre poble ; per tant, no són cristianes, sinó constantinianes.

= Pàg. 17. « El Maligne ». El dimoni ja el tenen monopolitzat els marxants del Temple. Valdria més posar-ho altrament. Al cap i a la fi, és una imatge oriental que, els occidentals, malauradament, podem especificar de sobres.

= Pàg. 26. Crec errada l'apologia que feu de Gil Robles. Quan era Ministre de la Guerra, féu remenaments de càrrecs militars amb vistes a l'enderrocament de la República, que era la obsessió dretista. Això resulta implícitament del que dieu a la pàg. 28, ratlla 28 i següents.

= Pàg. 28. L'elogi que feu de José Antonio, jo el reduiria al seu penediment i a la seva retractació finals, perquè cap cristià, català i demòcrata, no pot admetre el falangisme, que és la negació del proïsme i, per tant, de la caritat. En el fons, el falangisme és la F. A. I. de les dretes.

= Pàg. 36. « que hagi tingut parió en el món ». Alerta amb les comparances.

= Pàg. 40. Qui és aquest personatge pseudo-català ?

= Pàg. 45. « La Pàtria Espanya » resulta massa genèric i indeterminat, car n'han fet una amfibologia a servei d'altri.

= Pàg. 46. « els exclusivistes de la colonització, etc. ». Ni els anglosaxons, ni el protestantisme, no són factors en la pèrdua d'Amèrica, sinó senzillament les pràctiques colonials espanyoles.

= Aquest Capítol és interessantíssim per als catalans venidors que vulguin saber la realitat d'esdeveniments que no mancarà qui tindrà gran cura d'enterbolir i capgirar, perquè, a casa nostra, de la « temença de Veritat » se'n fa una virtut i per això hi és tan ufanós el « conreu de la mentida ».

Cap. X

Bon exemple de dialèctica que, vers l'acabament, reverteix a l'escolàstica, amb el seu substratum dogmàtic de posició.

PETIT EPISTOLARI

Cap. XI

Amb el vostre permís, aquest Capítol no fa gaire per a la meva disciplina intel·lectual. Es veu que als teòlegs, després de conrear el clos llur, els resta lleure per a fer saions, giragonses i marrades, en terres d'altri. Me recorda allò « d'enterbolir l'aigua clara », car hi ha arguments per a totes les conveniències.

En les vostres citacions feu un bell parament de les distincions, amb les quals els teòlegs nodreixen previsorament la ufanor casuística d'aquelles espesses margenades on cuiten d'esmunyir-se habilidosament, quan passen pel caminal certa mena de fets que els podrien trepitjar.

En no poques de les citacions, sura el perjudici de posició, per tal que l'Església visible no s'entrebanqui amb fets consumats del passat i del present, com alguns de ben frescos i a la vora.

Per a mi, tot es redueix a això :

Un militar no es pot rebellar mai, remai, en absolut. El militar rebel és la negació de si mateix, no es ningú, i solament li resta el dret d'esser afusellat de conformitat amb el Codi Militar que el va engendrar, que ell va jurar i que, després, ell ha violat i perjurat.

Quant al poble, no solament té el dret, sinó el deure, d'alçar-se contra la usurpació del poder, contra la dictadura i contra els monarques perjuris i traïdors.

L'autoritat és per essència moral i ço que acabem d'esmentar són immoralitats rematades, *ergo*, negació de l'autoritat.

Totes aquelles subtilitats de molts teòlegs, són « argúcies de posició », pensant en fetes passades i pretenint atenuar-les.

Cap. XII

La vostra doctrina del treball, perfectament cristiana i, per tant, moral, es ressent una mica d'abstraccions i de lectures més aviat que d'experiències viscudes, les quals mostren la difícil complexitat del problema, quan es planteja dintre les incongruències socials.

Aquest tema del treball, igualment que el del capitalisme, fàcilment esdevenen passionals, polítics i unilaterals.

GUAITANT ENRERA

La Convocatòria inèdita dels Concursos R. Patxot i Ferrer, posava precisament a Concurs el problema del treball, per al Gener del 1937, però els d'allà baix s'espantaren i no me'l volgueren publicar.

Seguint una tradició oriental, la Bíblia presenta el treball com un càstig, a la qual l'occident, majorment en els nostres temps, oposa la idea del treball com un fi de la vida.

La realitat s'escau entre els dos extrems, car el treball és el mitjà de viure, dignificant l'existència i, per tant, dignificant si mateix. Així, teniu raó de sobres, en enlairar i cantar el treball, amb el seu consegüent dret a la vida.

Però, és igualment cert que, pels mateixos obrers, es falseja la noció de treball, que redueixen a un esforç muscular, ço és, s'animalitza.

Ara bé; en el fet de la producció, l'ordre jeràrquic dels factors és el següent: de primer, la intel·ligència; després, el treball, i finalment, el capital, o diem-ne, si voleu, la propietat. Aquests factors concurrents deriven l'un del altre.

Cal tenir en compte que, per damunt d'aquesta gradació, l'obrer percep un dret de prelació: el jornal, que no està subjecte a pèrdues.

Quant al capital, el seu origen normal i just, és senzillament l'estalvi, o sia, treball acumulat en vistes a la previsió, que assegura la continuïtat.

Això s'oblida massa sovint en l'ambient interessat o passional amb què es tracten aquests problemes; perquè, sense aquells estalvi i previsió, no és possible la continuïtat social, i no costaria pas gaire de lligar aquesta afirmació amb l'actual esventament estatal de la família i la minva de natalitat, la covardia cívica, l'esvaniment de la pàtria i l'arramadament dels pobles.

Aquest darrer paràgraf em surt perquè sospito un cert «fabianisme» en alguna frase vostra, i la guerra actual ens ensenya cruentament que les seleccions són necessàries perquè no s'improvisen, sinó que són filles de la continuïtat. A l'Anglaterra i a l'Europa, les ha salvades el retorn a la selecció: Churchill.

De passada: una de les primeres conseqüències de la llei d'accidents del treball a casa nostra fou que, tots els sifilítics cobressin subsidi com a víctimes del treball.

Un altre: fixeu-vos que, en l'actual legislació social del treball, l'obrer és més considerat i protegit que la malaurada classe mitjana, malgrat ésser aquesta l'element estabilitzador de la societat estructurada.

Quant a la preterició de la intel·ligència, hi hauria molt per a contar, perquè jo he vist a casa nostra llicenciats en filosofia i lletres que tiraven

PETIT EPISTOLARI

la corriola pujant maons per tal de no morir-se de gana i, mentrestant, els boters del Camp de Tarragona cobraven jornals fantàstics i nedaven en xampany.

Cap. XIII

Aquest capítol exposa la doctrina transcendent per a la societat organitzada de demà, quan l'Estat, tal com l'entenen i practiquen avui dia abusivament, hagi estat mort pel seu fill predilecte: el socialisme estatal, i l'home no s'ajupi més a ésser un enze individu, sinó que reprengui i imposi la seva personalitat humana, que ara ha perdut perquè la hi han presa i ell se l'ha deixada prendre.

Ne feu una ben raonada i atractívola exposició d'aquesta doctrina, però, a estones, encara feu massa concessions estatistes.

= A la pàg. 7, ungiu l'Estat dient que « rep l'autoritat de Déu », un relleix escolàstic que fàcilment pot tornar a la boca, sobretot ara que veiem com els Estats no tenen ni paraula, ni firma, i el mentir, el robar i el matar, són esdevinguts funcions de govern.

L'Estat és una resultant contractual, un convencionalisme, que s'afanya a suprimir el dret divinal dels reis, per tal d'apropriar-se'l amb el nom de sobirania, que ha resultat tan tèrbola com aquell pretès dret, que unes vegades serví de tapadora al crim successoral i d'altres s'esgarriava per les cantonades bordissenques.

La preocupació eclesiàstica fa que, en certs paràgrafs, lligueu l'Església a l'Estat i en altres la vulgueu deslligada. Comparant la Suïssa amb Espanya, es veuen les incidències i solucions del problema, que es mal anomena religió i que no és més que eclesiàstic.

Quant a l'Estat, li concediu més atribucions de les que jo li donaria: jo crec en l'home i, molt menys, en els homes. L'Estat, tal com el patim en el present, és una anonimitat pràcticament irresponsable. Abans, les monarquies tenien un cap visible i, de vegades, els pobles les escapçaven. Qui sap el que hauria estat Espanya, si en la seva història constés algun rei escapçat i haguessin estat afusellats tots els militars sediciosos?

Qui sap el que hauria esdevingut, si el Gl. Franco, en comptes de sublevar-se, no hagués trencat el seu deure envers la República, quan aquesta

GUAITANT ENRERA

començava de fer màquina enrera per a deseixir-se de la demagògia que l'havia arrossegada ?

No s'hauria evitat el desastre, moral i material, de la guerra civil, que afegí als robatoris, a les destruccions i als crims dels *rojos*, tots aquells altres comesos pels *blancos*, amb major responsabilitat moral ?

No s'hauria evitat que Espanya servís de laboratori i criat de la experimentació bèl·lica estrangera, preparant-se per a desfermar tota la barbàrie de la guerra europea ?

Que no s'hauria evitat també la transcendent claudicació cristiana i cívica de l'església oficial espanyola, en la qual solament restaren fidels al Crist i, per tant, nets de culpa : el Cardenal F. Vidal i Barraquer, Arquebisbe de Tarragona, i el Bisbe Múgica, de Vitoria ? I fixeuvos en l'eloqüència del fet : eren un català i un basc ! Ací s'escau l'exclamació millenària « tenen ulls i no hi veuen, tenen oïda i no hi senten », que podem completar amb la dita moderna *elle s'attache au char du vainqueur*.

Però, la tradició espanyola seguí la sedició militar crònica, que la República tingué l'endèmia de consentir de bell començament, no aplicant extrictament el Codi Militar al G. Sanjurjo, quan aquest es rebel·là contra l'Estatut de Catalunya ¹.

¹ Durant l'Olimpiada del 1936, el Gl. José Sanjurjo, que era a Berlín, trobà el seu antic amic l'Almirall Canaris, Cap de l'Espionatge alemany. Sanjurjo l'assabentà del *pronunciamiento* que tenien a punt, per tal de bolcar la República i ficar-s'hi ells.

Canaris el posà en contacte amb els Dirigents del Reich.

Des de Berlín estant, Sanjurjo donà l'ordre de rebel·lió als seus companys, però en el vol de retorn de Berlín, Sanjurjo morí en el seu avió incendiat.

Aleshores, el Gl. Franco el substituí i prengué el comanament dels *Putschisten*.

Canaris passà l'ajut a Franco, vencent la resistència de Göring i de l'Almirall Raeder, que no volien la intervenció d'Alemanya en la guerra d'Espanya.

Canaris envià els seus millors oficials a Franco, armament i « voluntaris », i Espanya esdevingué el camp d'assaig i la víctima dels stukes, etc. ; camp de pràctiques i maniobres per a la futura guerra europea.

Anys després, Canaris, preveient l'esfondrament d'Alemanya, esdevingué contrari de Hitler i aquest manà que el pengessin d'un ganxo, i així morí.

Cal recordar que el Gl. Sanjurjo ja s'havia sublevat abans i fou pres per la República, que l'indultà generosament i el deixà fugir.

Si la República hagués afusellat Sanjurjo, com era de llei, s'hauria sublevat també el Gl. Franco ?

Qui sap el que hauria succeït o no hauria succeït aleshores ?

El Gl. Franco ara no tolera cap intervenció forana en l'Espanya dictatorial i, no obstant, ell és fill d'una triple intromissió : germano-italiana-moresca.

PETIT EPISTOLARI

I el Gl. Franco no és més que el seu successor en la duplicació preparada. Deixeu-m'ho dir, ara que ve a tomb.

Cal meditar, en la llum pura de la Doctrina Cristiana, la situació que s'ha creat l'Església oficial espanyola amb el seu prematur engrescament pel Gl. Franco i les resultants de l'obrar d'aquest.

Perquè el catolicisme polític, organitzat, fou dels primers a aplegar-se amb la conspiració franquista, portant-li tot el seu nombre i escalf; per tant, ell resulta moralment còmplice dels nombroses afusellaments d'innocents, comesos pels franquistes ².

I esgarrafa veure com els sacerdots d'aquell mateix catolicisme són els que assisteixen les seves víctimes, quan les menen a la mort, actuant així amb una duplicitat que el seny i la consciència de cadascú ha de qualificar.

Aqueixes escenes de falsa posició, són revoltants si hom les considera a fons; a mi m'evoquen el simbolisme acusador de la « Transgressió del Manament », vull dir, aquella tela de la gran sala d'actes del Palau de la Pau, a La Haia, enmig de la qual hi ha el Crist, tot sol, cap-cot, tapant-se els ulls i recollint-se la vestidura, travessant desconhortat una plana sembrada de cadàvers. La seva Doctrina és de vida i els homes — àdhuc deixebles d'Ell — sovint n'han fet dicteri de mort.

Cap. XIV

Crec molt encertat el tema i el seu desenrotllament, car hi especifiqueu clarament mots i conceptes que, generalment, es barregen còmodament i de vegades, premeditadament, tal com he assenyalat en altres llocs.

= En l'escena feu aparèixer « el Maligne ». M'estimaria més expressar-ho altrament, perquè el dimoni ja el tenen compromés els catòlics nominals de la nostra terra, i amb ells té feina de sobres.

² Luigi STURZO escriu referent als *blancos*:

« ... comme la légitime défense des catholiques, attaqués et tués à cause de leur foi, la protection des églises qu'on brûle, ne peut pas comporter la guerre civile d'extermination, le meurtre des otages, le massacre des hommes aptes à porter les armes dans les villages conquis, mais de fidélité douteuse, le bombardement de villes entières impliquant un carnage de non combattants, et toutes les horreurs sauvages de la guerre espagnole. » *L'Eglise et l'Etat*, pàg. 620, nota. Paris, 1950.

GUAITANT ENRERA

Cap. XV

Molt bé aquest epíleg a condició que hi hagi qui vulgui «meditar». Allò tan vell de *vox clamantis in deserto*, encara ressona desvagat en les estepes mentals i espirituals contemporànies.

Tinc por que aquest capítol és massa assenyat, lògic i serè, per a la mentalitat a la qual va més directament adreçat, car és una mentalitat dogmàtica per tradició, de naixença, per herència i en presència.

= Pàg. 6. «la lluita legítima contra l'aberració liberal». Això recorda massa l'extemporània polseguera del Dr. Sardà i val la pena que ho digueu altrament, car seran poquíssims els que ho colliran en el sentit que li doneu.

= Pàg. 6. «tota collectivitat ètnica viuria feliç». Jo diria, viuria «de grat» o cosa per l'estil. La felicitat és una bellesa massa delicada i trencadissa per a ésser lliurada a les multituds.

= Pàg. 11. «Ramon Lull espanyol». Aquesta mentida ja la digué Primo de Rivera, i no us escau anar en semblant companyia. Lull era balear i mallorquí, i visqué i escriví a raig — no pas en espanyol — quan encara no existia l'Espanya de referència.

= Pàg. 15. «s'invoca la unitat de la Pàtria». A mi no m'agraden les denominacions balderes, perquè amaguen massa sorpreses en llurs folgances.

La Pàtria és un sentiment ben arrelat en terra i, per tant, inamovible. L'Estat, en canvi, es un artifici circumstancial, que voleia en el temps i en l'espai, canviant de color segons els reflexes, sovint empès per meres passions, transgressions i, actualment, brutalitats, humanes. L'Estat no és la Pàtria, i per això l'Estat gasta tanta traïdoria i es dóna tanta feina per a voler imposar-ho i fer-ho creure.

= Pàg. 16. «La raça Anglo-saxona i el protestantisme van preparar la pèrdua d'Amèrica». Perdoneu, però això sembla una «imparcialeria» clerical. Ço que la va preparar i provocar, fou la doctrina i les pràctiques colonials espanyoles, que ara Catalunya està comprovant i patint a l'engròs; els anglo-saxons no feren altre que aprofitar-se'n. En l'ordre espiritual, no costaria gaire trobar en el protestantisme, certa homologia amb l'esmentat retret.

He de plegar, car no acabaria mai perquè el vostre llibre resulta massa llaminer, sobretot pels que encara tenim la sort — i potser, la desgràcia — de servir a dintre quelcom que hi ha moments fa prou nosa.

PETIT EPISTOLARI

Valdria la pena que algú degudament capacitat, s'entretingués a empeltar la vostra obra amb eixarts del calamitos temps present, puix que és una avinentesa històrica d'aquelles que, com a magnitud, no n'hi ha hagut cap altre, si bé, en el fons, no fem més que reviure conflictes humans semblants als que jauen colgats en els sorral dels deserts asiàtics. Tan lluny com són i tan poc com han canviat moralment !...

Deixem-ho córrer, perquè de cabòries ja ens en sobren.

No vegeu en tot ço escrit cap pretensió crítica, sinó la lleial expressió de punts de vista i impressions personals que, d'altra banda, Vós coneixeu de sobres, i en els quals, ja sabeu, no heu de cercar res que pugui ofendre-us intencionadament.

I desitjant-vos un mellor Any Nou, per a seguir desbastant la mentida social,

Rebeu la meva encaixada empordanesa.

P.

Juliol del 1945

Preat Amic :

No sé pas que ho fa, però, cada vegada que em poseu en el cas de dir quelcom respecte de certs escrits vostres, la ploma se me n'hi va llisquent i comença a dir coses i més coses, fins que l'he d'aturar. Si em poseu gaire sovint en aquest cas de comentarista, acabareu fent-me escriure un llibre ben diferent del que encara somnio a estones, quan oblidó que ja sóc vell, que no tinc marge i que, probablement, la meua planeta és semblant a la de l'heroic Cardenal de Tarragona, que Déu l'hagi, ço és : haver viscut massa i resultar no haver viscut prou.

Car, el meu llibre hauria d'ésser de comiat i no pas de tesi, com me temp-ten els vostres escrits ; perquè tesi implica presència, mentre jo ja sóc en el davallant del comiat que mena a l'absència definitiva.

GUAITANT ENRERA

Sia com se vulla, l'extensió d'aquestes notes marginals, que han fugit de mida malgrat haver estat retallades, m'indueix a treure'n còpia per a aquella cartera, retolada en castellà com pertoca, *Cosas de España*, que Vós ja coneixeu i dintre de la qual no sou pas foraster. Hi comença d'haver incidents interessants per a la gent venidora, si és que no té mandra de pensar, com ja s'esdevé en l'indigne i fastigós present, on l'arramadament bestial que hem vist actuar aquests darrers anys, és la negació de la consciència humana.

Quan parreu de la Catalunya «semiautònoma», també podria dir-se *pseudo* o *para* autònoma, car aquell Estatut, sense la Justícia ni la Instrucció, és un cos sense ànima, un bot ple de vent, com els d'Ulisses.

I la seva buidor resultà agravada per les mans que el manejaren: polítics republicans a l'espanyola, que només procuraren treure'n suc electoral, en comptes d'haver-se'n servit de fòrceps per a cosa major. Àdhuc entre els que enyoren aquell migrat Estatut i breguen per recobrar-lo, n'hi ha molts que segueixen fent la cantarella del republicanisme espanyol: de primer República, l'altre després, o sia, anteposen i sobreposen la convenció política a la realitat Poble.

En tractar de Castella en general i, sobretot, a la pàg. 3, en feu una síntesi psicològica magistral, magnífica, veritable, per la qual us felicito una vegada més; serieu mereixedor del títol de «metge honorari» i honorable, de Castella, si aquesta fós capaç d'escoltar i d'admetre quelcom que no sia sortit d'ella mateixa i, per tant, amb els propis defectes congènits.

Com que sou poeta, me sembla que fareu millor consolant-vos d'aqueixa ingratitude, amb el clàssic *Veritas odium parit*, que té tanta aplicació, àdhuc envers els sepulcres blancs que es presenten com recipients de la Veritat.

Pàg. 5. «Felip II... volgué fer... una església espanyola cismàtica».

En els primers temps de la sedició Franco, quan ja ocupava part de l'Espanya peninsular, malgrat no ésser reconegut encara, tenia a Berna, tolerat, un representant seu, el Sr. T., que despatxava documents a tall de Cònsol «blanc».

Aquest Sr. és aquell que, a Berna, arborava la bandera espanyola monàrquica, fins que un dia li fugí de les mans, sense que ningú sabés com havia estat, ni qui ho havia fet.

PETIT EPISTOLARI

Ple de zel franquista, el Sr. T. feia viatges de propaganda i reunions a fi d'anar aplegant els espanyols i els caragirats, aleshores molt nombrosos en la riba del Leman.

En un dels seus aplecs, a Montreux, tot queixant-se de la indecisió de l'Església espanyola que, deia, encara no els ajudava prou, el Sr. T. amenaçà amb fer una *Iglesia Nacional*, si l'altra no es decidia d'una vegada.

Per estrany que sembli, l'amenaça s'ha realitzat plenament, puix que, pràcticament, Franco és el cap de l'Església espanyola, car ell proposa i després, via Roma, ell mateix disposa i es fa servir a volença, represa vergonyant del cèsaro-papisme. Tal es la claudicació eclesiàstica oportunista que ara impera amb el nom de religió i espiritualitat i que, no essent-ho realment, falla en els moments crítics de les rubinades socials.

La resposta pàg. 26 : « Aquestes qüestions polítiques són passatgeres, mentre que l'Església roman perpètuament », és d'una amoralitat de corsari, una variació de « el fi justifica els mitjans », i em recorda la pobra resposta d'un frare de Fribourg a qui jo explicava la conducta de l'Església colonial-franquista a Catalunya i no sabé sortir-se'n sinó sospirant així :

— « Ja veureu, és que l'Església ha de viure », com si la missió primordial de l'Església fos assegurar-se l'escudella en taula parada, deixant la Doctrina per a les postres.

Molt millor situada i a la deguda altura, Sor H., després d'escoltar-me, digué tota aïrada : *but that is a distorted Church*. Ja ho crec, distorta i retorta i contorta. Així raonava aquella dona forta, la ben trempada religiositat de la qual no li esborrava, ni la seva condició de dona, ni la seva naixença escocesa i que un dia, en venir a veure'm malalt, abans d'entrar a la cambra on jo era allit amb sofrença, tingué la finesa, femenilment cristiana, de treure's el mantell negre que la cobria, per tal de presentar-se tota ella solament blanca.

Comprenc que el vostre estament us constrenyi a atenuar la inatenuable Inquisició, que no era pas solament « una dependència de la Casa Reial » catòlica, sinó una tradició i pràctica molt anteriors, seculars : l'encomanadissa destrucció dels contraris.

Aquest esperit de destrucció dels contraris, en la nostra infantesa era proclamat objectivament en l'interior de les esglésies, mijançant aquelles horribles carasses penjades dessota els orgues, representant testes d'alarbs escapçades.

GUAITANT ENRERA

Tot això, cert que és merament humà, deplorablement humà, però l'errada, el pecat, consisteix en voler-ho cobrir amb un mantell doctrinal posat al revés.

Vós sabeu prou d'història per a connexionar, enc que no sia més que a salts, la Inquisició amb la croada criminal contra els Albigesos i amb la virada de Constantí, polític més que cristià, el qual, després de predicar i d'haver instaurat la tolerància, empaità els que no seguien la religió estatal, o sia, els que romangueren fidels al Crist, convertint així una doctrina moral en un factor polític: Constantí fou el primer heterodox cristià; fou ell qui, sentint l'oreig de Roma, posà el llevat del Poder Temporal, amb totes les seves conseqüències polítiques, gens espirituals, menys cristianes.

I ja que de Constantí parlem, cal no oblidar tempoc allò que els escriptors eclesiàstics deixen tan curosament a l'ombra: aquella boira criminal que embolcalla l'emperador respecte d'algunes morts en la seva pròpia família. És que Bizanci, hereva de la decadència de Roma, s'esqueia en l'aiguabarreig del Orient amb l'Occident, d'ací que ens exhibeixi característiques d'ambdós caires i, a més, els emborderiments resultants de llur promiscuïtat. D'allò i d'això, prové l'atavisme colpidor que el vostre escrit posa al descobert en fetes contemporànies: són relleixos congènits de la naixença constantiniana. El Crist és la vident espiritualitat oriental; Constantí, la seva mixtificació oportunista occidental, car l'Occident sap més de malmetre religions que no pas de crear-les o de conservar-les.

Molt bé el procés que feu de l'església política espanyola, anticatalana de molt lluny, per reciprocitat i agraïment estatals forasters, i el veritable lligam de la qual és una vulgaríssima avinença de *do ut des*, reciprocada amb un *do ut facies*, obrint així de bat les portes als marxants del Temple, que el Gl. Franco ha enquadrat dintre la sediciosa complicitat pretoriana. Aquesta aberració incongruent, és una de les causes concurrents a la crema de convents.

Durant la meua vida, per dues vegades he presenciat les escenes criminals de crema de convents i matança de capellans: la primera, el 1909, enmig de la fumera de ciutat, i la segona, el 1936, al peu del Montseny on, de nit, el caliu enrogia la boscúria. Cada vegada, se m'hi ha afegit la recordança del meu avi Patxot, quan contava la crema del 1835 i ell salvà els benedictins del Monestir de St. Feliu de Guíxols. Aleshores, la ment també m'evoca pàgines de la història en les quals, inversament, l'Església perseguia, cremava o feia cremar, heretges, ço és, insotmesos, girant així la Doctrina del Crist en una mena de llei de la jungla: la destrucció del contrari. Davant d'aqueixa

PETIT EPISTOLARI

experiència, sempre em revé la mateixa pregunta : on ha anat a parar la Doctrina cristiana ? és que l'home és verament fet per a la societat ? o és que la societat comporta algun estimulant de la bèstia humana ?

El Bisbe Irurita, ben triat per la galant primera dictadura i a servei d'ella, era encegadament anticatalà i cal retreure a Roma, no haver-lo substituït quan la caiguda de la monarquia, de la qual ell era fill.

Respecte d'això, val la pena de recordar el que, pintorescament, ens contà En Ventura Gassol.

Quan el Cardenal Pacelli s'aturà a Barcelona, fent-hi escala per a anar al Congrés Eucarístic de Buenos Aires, el Govern de Catalunya l'assabentà de l'actitud del Bisbe Irurita i el Cardenal insinuà considerar el seu trasllat ; però, de retorn, el Cardenal Pacelli, en aturar-se novament a Barcelona, deia En Gassol amb la seva gràcia peculiar : « nosaltres érem a l'Uruguay, presoners del 6 d'Octubre ».¹

Quant a la supressió del qualificatiu « Catalana » al Foment de Pietat, en temps de Pius XI, recordeu aquell papal : « Catalans si, però no pas catalanistes », que Vós mateix oíreu de boca de les persones a les quals fou fet aquell retop, tan servilment polític, com anticatalà i gens cristià, que enclou no poques empassegades de la història eclesiàstica a Catalunya. Ara, ni la pietat pot ésser catalana.

¹ M'han dit que ara, a Barcelona, l'antic « Carrer del Bisbe », s'anomena « Carrer del Bisbe Irurita ». Això és una errada que cal corregir perquè, a més, és una violació premeditada de la tradició. El « Carrer del Bisbe » no pot vincular-se amb cap Bisbe determinat, perquè el nom se refereix a la *jerarquia episcopal* que hi té el seu estatge, fet permanent independent de les personalitats que l'exerceixen ; per tant, només pot dir-se Carrer del Bisbe, com sempre.

Aquesta manca de respecte al passat i a la seva tradició, és una prova més de la inconsciència i del desarrelament de la nostra gent ; dintre d'aquesta ignorància — que no manca qui l'explota — la Riera del Pi és dita Cardenal Casañas, i la Plaça de Junqueres, Bisbe Laguarda, trencant així, no solament el passat, sinó àdhuc la seva connexió amb la topografia local, molt més digna que les ratxades de passió que, en un sentit o altre, sempre són les que porten o importen noms de personatges.

Això que dic respecte de Barcelona té encara més aplicació i és més agreujat en els pobles de fora.

Els noms nous han d'anar als carrers nous, perquè tot canvi de nom és una violació al nostre passat que ningú no pot, ni deu esborrar. Així són una vergonya ciutadana per exemple, les metamorfosis nominals i canvis de pell que ha sofert la Via Diagonal de Barcelona, que nasqué amb aquest nom designant la seva característica geomètrica permanent.

GUAITANT ENRERA

La violació i usurpació del « Institut de Cultura de la Dona », s'han fet capgirant la condició imposada per molts dels padrins i ja sabeu que en això jo tinc vot de qualitat i quantitat ; però, pel Gl. Franco, cap legalitat no existia, ni res no tenia valença, abans de la seva sedició *gloriosa* ; així parlava aquell comandant d'aviació que em vingué a veure a Fribourg, per tal de subornar-me, moral i materialment, sense altre resultat que el de tornar-se'n amb un *non serviam*.

És justícia estricte i història veritable, fer constar la complicitat de la jerarquia eclesiàstica en la conspiració que portà la guerra civil, ço és, una nova concausa que mena a la crema de convents i als assassinats de pobres capellans que, a casa nostra, en temps d'ordre aparent, ja eren víctimes morals d'aquelles jerarquies oficials i, després, per culpa d'aquestes mateixes, també ho foren personalment de les turbes durant la revolta. Tal és la tragèdia espiritual i social de la nostra clerecia cristiana, sobretot la parroquial, que algú hauria de historiar severament i dreturera.

Ja està bé que retregueu les glòries de Montserrat, quan encara es sent la fortor dels cremallots d'aquelles deplorables lluminàries amb què el Monestir acollí el violador de Catalunya. I si fèiem entrar en compte que, en el fons, allò no fou més que una espectacular comèdia bilateral, la cosa encara resultaria més lletja. Cal no oblidar que de les rialles en venen plorales, com ho hem comprovat massa sovint ¹.

¹ L'Abat de Montserrat, P. Marcet, en les assentades que tinguérem ací a Suïssa, no admetia que el Gl. Franco fos un militar sublevat, segurament regint-se per complicats raonaments i *distinguos* teològics, que difereixen de la senzilla dretura del seny de les gents.

Referent a Montserrat i per tal que es vegi l'esperit i la moral falangistes, val la pena que transcrigui aquí unes ratlles escrites per un membre de la Legació Nord-Americana, catòlic, que estigué a Madrid durant tota la guerra civil. Tradueixo literalment : « ... en 1944, oficials falangistes de Barcelona feren circular formalment el rumor que l'Abat de Montserrat, en convinença amb l'Ambaixador Americà, preparava un pla de desembarc militar aliat en la propera badia de Roses. » EMMET JOHN HUGHES, *Report from Spain*, pàg. 75, nota. New York, 1947.

A mi també m'han aplegat amb l'Abat de Montserrat puix que els militars republicans que saquejaren el meu despatx de la Bonanova, diu que trobaren restes d'una correspondència *feixista* meva amb Montserrat. Jo no en sabia res, però m'ho explicà el mateix P. Marcet en una de les seves passades per ací, a Suïssa. Sempre el mateix ! pels uns sóc *feixista*, pels altres « anticlerical », quan fóra tan senzill dir-me « independent », tal com feia En Prat de la Riba, amb molta justesa.

PETIT EPISTOLARI

No recordo si és lligada amb Montserrat, aquella demanda firmada pels Bisbes de Catalunya a favor del nostre Cardenal i respecte de la qual més d'un dels firmants, en arribar a casa seva, cuità d'escriure al Gl. Franco, renegant de la pròpia firma, dient-li que no en fes cas, perquè allò havia estat una coacció. Entre « fariseus » i *servum pecus*, trieu.

Molt bé que deixateu la llegenda de La Pilarica. Llegenda és folk-lore, que cal respectar com una manifestació de la psicologia popular, però no pas enlairar a religió, i aquí teniu una altra de les veritats que expliquen la inconsciència religiosa espanyola i el clericalisme. Cal dignificar la superstició, duent-la a camí, redreçant-la, jamai nodrir-la, ni explotar-la.

Pàg. 31. « El nom de catòlic... signifiqués... un partidisme polític ».

A Espanya, el qualificatiu « catòlic » és pitjor que un partidisme polític, puix que més aviat designa la situació profitosa dels marxants del Temple, que són els que s'han apropiat aquella etiqueta ; però, a Itàlia, el mot « catòlic » resulta una veritable ironia, a menys que s'entengui per « catolicisme » la realització de l'imperialisme italià, amb el monopoli italià del Papat, basat en una majoria italiana permanent del Col·legi Cardenalici i amb l'exclusiva de la Nunciatura per als italians : això sí que és un partidisme portat fins a la dictadura.

D'ací, fatalment, la collusió franquista, petainista, aquell *Heil Hitler* de Viena, etc., etc., conseqüència de l'afinitat del feixisme eclesiàstic arreu ; per això, en la catàstrofe europea que hem presenciada, els pobles catòlics eren amb les tiranies i àdhuc és amb recança que ara es veuen treure d'aquella posició, car a Catalunya, l'Església espanyola segueix obrant de la mateixa manera mentre Roma va radiodifusant una doctrina contrària, la veritable, si bé sense posar-la en obra. Per aquesta raó, la salvació i deslliurança de l'Europa Occidental, ha estat l'obra dels anglo-saxons : no romans, ni romanitzants, ni romanitzats : Churchill, Roosevelt, Truman.

Penseu en les marrades que s'hauria estalviat l'Església si no hagués estat italiana, sinó que hagués tingut un Papa no italià, com pertocaria, perquè Itàlia és una minoria dintre del catolicisme i no és pas ella, sinó els altres països els que mantenen materialment el Papat. Davant d'això, amb quina raó i quina autoritat podrà parlar de « democràcia cristiana », que sembla ésser la novella divisa en vistes a la post-guerra ?

GUAITANT ÈURERA

D'aquell italianisme deriven nombroses consuetuds abusives, com aquella informació Tedeschini, en la qual l'Església italiana es reservava per a ella mateixa, ço que ens negava i ara torna a negar als catalans: el dret al propi esperit i a la propia llengua. Tot això s'ho diuen a cau d'orella eminències eclesiàstiques d'ambdós sexes, quan és a plena veu que deurién proclamar-ho lleialment, trencant d'un cop la mala usança de fer la Veritat sinònim d'escàndol, errada capital que porta al conreu de la mentida. De vegades, la decadència dels Pobles i les Institucions, no és més que una agonia lenta dintre de la mentida crònica, i certes convulsions socials, no són altre que l'explosió i el redreçament violent d'una consuetud mentidera.

Pàg. 35. « Aquest llatí i aquell germànic », ha d'ésser: « Aquell llatí i aquest germànic », no solament per raó gramàtica, sinó, majorment, per a millor marcar la distanciació moral dels dos personatges, representatius de coses incompatibles.

Potser per no haver-ho viscut, a causa d'ésser Vós més jove, em fa l'efecte que no us adoneu prou del que fou la gesta del Bisbe Morgades en proclamar l'ensenyament de la Doctrina en català, redreçant-se així enfront de l'ordre ministerial del « liberal » Conde de Romanones, el qual manà que es fes en castellà.

L'actitud del Bisbe Morgades és l'inici del « retorn al Crist » a Catalunya, ratificat després, des d'un altre nivell i amb la mort en exili, per la negativa del nostre exemplar Cardenal Vidal i Barraquer, de sotmetre el Crist al Cèsar i Cèsar illegal.

En el rengle de la literatura « separatista », a més de l'incident a la pronúncia romana del llatí, podríeu esmentar aquella ridícula passional de les casulles gòtiques car, no solament és esplai de catalanofòbia, sinó, a més, proclama la incultura d'una mentalitat. Per acabar-ho d'adobar, el Cardenal de Tarragona és enterrat revestit d'una casulla gòtica de les Monges de Ste. Elizabeth, qui li oferiren la millor que tenien.

Resumint, perquè bé hem de plegar, el vostre escrit conté, entre moltes altres coses:

PETIT EPISTOLARI

a) el Calvari de la clerecia catalana.

b) la dèria de la jerarquia eclesiàstica contra l'esperit, l'ànima, del nostre Poble.

Si algun dia hi ha un historaire que faci l'obra de caritat i de justícia d'estudiar el primer tema — el Calvari de la clerecia catalana — li recomano que un dels seus capítols sia titulat « Les actuals Catacombes vivents », en el qual es descrigui el martirologi dels sacerdots que, havent entrat a l'Església per vocació espontània, un cop són a dintre, s'hi troben decebuts i no tenen altra manera de salvar llur vocació que recloure's en la vida interior i allà, abraçant-se al Crist, continuar l'Església veritable, esdevenint talment eremites en el tèrbol aplec de l'església burocràtico-governativa que els envolta, els bescanta, maltracta, pretereix en tots els ordres, i àdhuc arriba a denunciar-los al poder civil¹.

Quant a la catalanofòbia de la jerarquia político-eclesiàstica, que no solament és una herència i collusió estatal, sinó, el que és molt pitjor, una tradició instintiva conreada, seleccionada i subvencionada, n'hi ha prou amb saber i voler, llegir el passat. Ve de lluny que l'Església italiana tracta Catalunya com una mera colònia espanyola; ja fa anys, vaig assenyalar l'Església oficial de casa nostra com « un reforç d'ocupació » i ara, amb la invasió franquista, s'és feta « complement de tirania », perquè, a Espanya, l'Església és una comandita estatal de domini.

En tota aqueixa lletja gropada, es comprèn que el vostre estament assagi de cobrir Roma amb l'abundosa dialèctica escolàstica, ben proveïda per a sargir esvorancs i sempre amatent a fer-ho; però jo, que no tinc més trava que la consciència que Déu m'ha donat, dec dir que ço d'Espanya, no és més que

¹ Durant la primera dictadura, no mancà algun sacerdot català que cometé aquesta indignitat de la delació, traïdoria a la Pàtria i al Crist; durant aquesta segona, com que ja venia connectada amb l'Església, han estat més nombrosos els que han rel·lisat pel mal camí, part dels quals, per tal de defugir aquells qualificatius, s'han disfressat, farisaïcament, amb la tapadora de « colaboracionistes ». També n'hi ha hagut d'una mena, no pas privativa de Catalunya, sinó amb un caràcter més general i estès, que cuità a aprofitar les aigües tèrboles del present per a especular-hi comercialment — vull dir, fer-hi diners — i llur cas ha arribat a tal punt d'escàndol, que el Vaticà ha hagut d'intervenir-hi i s'ha vist obligat a amenaçar d'excomunió els sacerdots que tal fan: així ho hem llegit, almenys, en la premsa catòlica estrangera. Senyals del temps que, amb dolença, hom deu apuntar, perquè són simptomàtics de l'estat social de l'època.

GUAITANT ENRERA

la repetició circumstantial d'antics falliments i mals usatges, que retrobem pertot arreu i on Roma ha participat massa sovint, ja sia com autora, o bé inductora, còmplice, tolerant i, de vegades, usufructuària; per això Hamlet digué: *something is rotten...* Deixo la paraula a les cròniques del Renaixement.

L'actual Església espanyola ara està expiant espiritualment i cobrant materialment, la seva complicitat en la conspiració catòlico-colonial del Gl. Franco, el qual l'ha obligada a claudicar, fent-li acceptar l'evangeli franquista, que no és altre que la coneguda afirmació de Mahomet: «l'espasa és la clau del cel»; però, com que Franco se l'ha quedada, ha deixat l'Església als llims, rastrejant la petja del dictador, que la hi junyeix.

En aqueixa Església mercantívola, servil a Franco, els catòlics franquistes són l'oli de la llàntia i els escau la dita de Frederic el Gran, que tan gràficament pinta la idiosincràsia alemanya; deia aquell Emperador: «si els meus soldats pensessin, cap d'ells no em seguiria».

Mentrestant, tothom es daleix pel salvador *instaurare omnia in Christo*, que voleia i ressona per les altures, sense posar-se en terra, per ara i tant.

M'acomio d'esquena als esgarriaments presents, per a retrobar-nos en el Crist, on tantes vegades ens hem acollit durant la nostra expatriació voluntària, enmig del desastre de la segona guerra europea.

P.

Gstaad, Juliol del 1945,

Any de l'amorrada de la bestiassa alemanya.

PETIT EPISTOLARI

Fribourg, 25 Febrer 1944

A En P... i En R.

BARCELONA

Preats Senyors :

L'amic M. m'assabenta de la vtra. gentilesa fent acte de presència a favor meu, i havent convergit ambdós en un mateix formalisme, pertoca que us en doni gràcies conjuntament.

Anacrònic com sóc i, per tant, inadaptat i honrosament inadaptable al present, me complau irònicament que hom hagi de justificar que no és cap lladre, precisament quan han fet més veritat que mai allò de « *no son todos los que están, ni están todos los que son* », tal com m'ho han ratificat uns actors actuals, en la meva experiència personal passiva.

En els bons temps llunyans, de civilització elemental i major civisme, l'honorabilitat era consubstancial amb un nom de llarga vida obrada i no calien garanties adventícies a qui ja en tenia de per si.

Tot això es veu que no cap en la doctrina pública imperant, segons la qual, l'home, esdevingut enze, ha d'ésser arramadat i aconduït per uns dallonses.

També dec i vull, expressar-vos la meva admiració pel vtre. coratge de signar una veritat, la Veritat no essent ara permesa enlloc i àdhuc, sovint, considerada criminal.

Enlairant-nos per damunt dels falliments, us acompanyo el recordatori del Cardenal Vidal i Barraquer (a. c. s.), mort a vora nostra, en heroica cristianitat, servant plena dignitat jeràrquica i un civisme exemplar, ensenyant-nos així, pràcticament, aquell retorn al Crist tan necessari a tothom, majorment a l'Església orgànica, travada per adherències morbooses i afeixugada per materialitats que l'encorben.

Gràcies a Déu, nosaltres anem tirant en aquesta terra, que ens acollí com a homes i on vivim entremig d'homes encara.

Per amor d'això, us prego que m'excuseu si he dit quelcom desavingut amb l'estament social vostre, però que ací és mera consuetud ; el glaç també ens conserva les idees ; som una mena de reserva de consciència, dintre del pandemonium armat pel vandalisme europeu.

Repetint-vos el meu agraïment per la vtra. generosa i arriscada benvolença,

M'oferesc, enllà de la setantena i en el restant, Com sempre P.

GUAITANT ENRERA

Fribourg April 25th., 1945

Dear Sister H.

After reading only the two letters you mentioned, I find that, by asking for criticism, you put me at the stake, because those are scholastic, philosophical, theological, etc. matters and, not being an ecclesiastical man, I am not up to the mark ; worst than that, I feel myself an outsider, which is rather an uncomfortable position.

Consequently, you must prepare yourself to be deceived at what follows that, at least, begs for indulgence and, perhaps even more, fearing to hurt most respectable feelings.

As criticism would easily lead me aside, so you must allow me to tackle the difficulty by facing it with the experience and consciousness of my setting life.

I accuse myself of not having a philosophical turn of mind, in the sense that the word is commonly used and abused. Many times, while addressing in public, I could not refrain from dealing with current philosophy as the "art of turning clear water into turbid". Pray, do not be shocked, but mind that from the compound word "philo-sophy", we easily derive "sophism" its natural son, though a very "antinomia".

May be this unfriendly disposition of mine, comes from my enmity to artifice and my rectilinear spirit, that does not agree with and can not bend to the distrustful twisting dialectics that, starting from conveniently chosen postulates, interweaves them with one's own mentally spun cobwebs, thus making a net to order and measure, whereinto entangle opponents and the whole "Kosmos" if thought fit, as the greeks liked to do and often did most cleverly, masters of abstraction as they were.

It is the slippery ground of this incongruous way that led some ecclesiastical men of the past to bother and fight one another, thus giving birth to schisms and heresies that — if you are not affraid of words — I would call mere nonconformist confessional specifications, having nothing whatever to do with religion, quite out of their poor, conventional and pretentious reach.

Some of them were unconsciously fool enough to submit even God Himself to their own "system", "theoria", "doctrine", blindly falling into real atheism, for the mere conditioning of God is a negation of Him, all the more because they only get a fake human god of their own made.

PETIT EPISTOLARI

This dreary and confusing way, paved with absurd stumbling blocks, leads to care, but not to light and, much less, brings relief to human nature, as spiritual things are meant to.

The true "nexus" between God and man is not dialectics but Religion, and if people, instead of looking so much to the world through the windows of our limited senses, looked more inwardly to our own "self", they would be surprised to find it already the abode of a strong spiritual life, full of revelation, grace, faith, that is, Religion.

When, in the turmoils of life, we are overcome and crushed with pain, sorrow or deep grief, and seemingly near collapsing into nonentity, after a while, when at our lowest, a wonderful reaction sets in, bringing forth an unexpected endurance and serenity: it is the spiritual life in us coming to the rescue, independent of bodily sensations and emotions.

I can tell you now, that when I had the guns before my breast to be shot, I felt something in me that the bullets could not get at and I not only looked calmly at them with an undefinable feeling of compassionate contempt, but I even argued and reproached them their criminal deeds.

Moreover, in my public life, many times I have had to oppose arbitrary authorities, but I stood firm, reminding them that my conscience was out of their abusive jurisdiction.

Now, Religion teaches us, morally and socially, the whole conduct of life, thus transcending to mankind.

There is plenty of good in man, if we duly look for it, and I have always thought mistaken those writers and preachers that worry themselves and others, by always decrying and depressing man, as if striving to crush him to submission that is giving up, instead of calling him to conviction that is holding on.

Religion being hopeful veneration, it is not through fear that you can bring people to Religion, because you can not go to love through the egotism of fear, nor through the self-distrust of fatalism.

For Religion is inspiring, it stands by itself on conviction and, consequently, it must be preached, but can not be enforced, that would be self-denial.

Or, the religious *nexus* works differently according to individuals, because we are not alike in mind and body.

GUAITANT ENRERA

In some chosen ones, Religion derives from the intellect that, overpowering the body, may attain mystical contemplation or beatitude, a sort of earthly desincorporation.

In others is overflowing Love, sublimated to Charity and St. John told us long ago "God is Love", that blissful superhuman definition.

Troubled men seek in Religion the soothing feeling of a peaceful mind, thus getting a refuge against themselves.

Even primary peoples show how man can not do without Religion, because their superstitions are in fact a groping for Religion.

Also, the Mosaic text contains many religious traditions and moral teaching, already from centuries before.

All this being so clear, I have always wondered why writers waste their time and faculties in tarnishing such radiance with endless one-sided disquisitions that oftentimes make simple-minded people so uneasy.

Looking at our astronomical photographs that you know, I get a clearer and lovelier idea of God and feel immeasurably nearer to Him, than when I am lost in the bore of arguments, distinctions, syllogisms or the faulty sketches and mouldings found in the stores of so many waste volumes.

It is Religion that makes men converge and meet in God, but if human frailties overshadow the spiritual life, then we fall to the earth, scattered in the partisanship of confessions, sects and churches.

Returning to the letters that have brought me so far.

One can easily guess that the consulting Jesuit was often rather to the point. Tired of wandering in the maze of conflicting volumes, he longs for clear water and the learned Benedictine advices him to find it in the thickest of other browner books.

Well, I think that the cloudiness of certain mental states is easily cleared up by substituting meditation for contemplation. Meditation is a creeping process, while contemplation is a soaring one. Moreover, meditation—mainly written ones—is not always exempt from pride, while contemplation is the prize, the triumph, of humility and humility is the highest stage of learning.

Mark that my reasoning is not so unconnected with the author's as might seem at first sight. We quite agree fundamentally in many ways, though standing on different ground, for, of course, he answers ecclesiasti-

PETIT EPISTOLARI

cally, while I write only religiously. Or, in the Church there is, inevitably, a human discipline, while Religion is only spirituality, that is, superhuman, superecclesiastical, again, if you are not afraid of words.

If you knew the *real* spanish Church, you would immediately understand why conscience binds me to make such a painful statement ; but you have seen a clear image of what I mean, in the christian martyrdom and death of our truthful Cardinal (r. i. p.).

These lines being confidential, in fact a sort of confession imposed on me by your authoritative request, pray, do not show them neither to philosophers, nor to theologians ; they would surely pout and make faces on seeing me so childishly confident looking over the prickly enclosures of their jealously guarded dominions.

I have written them in christian, only for christians, encouraged by Christ's ways, Who, though having learned and wise people amongst the Apostles, He chose Peter, the simplest and plainest of all, to entrust him His Teachings.

Now, you see how and why I remain and call myself a primitive christian and, specially nowadays, more exactly, a pre-Constantinian one.

Yours most respectfully

In Christo

P.

Això es refereix al llibre : *The Spiritual Letters* of DOM JOHN CHAPMAN, O. S. B. Fourth Abbot of Downside, 2nd edit. enlarged. London : Sheed and Ward, 1935.

GUAITANT ENRERA

Fribourg 3 de Setembre del 1945

Preat B. :

El vtre. telegrama, seguit de la vtra. carta del 14 d'Agost, anaren a trobar-me a Gstaad, on érem de vacances muntanyenques. De seguida vaig respondre el primer com segueix :

Received wire and letter 14 inst. and told friends - stop -

Shall write when returning Fribourg - stop - Compliments. P.

Justament acabàvem de tenir a Gstaad En Gassol, En Gerhard i Cia., amb motiu dels concerts Casals allà. També hi comparegué una nit el J., el qual digué a En Casals, que ell no aniria allà baix fins que el Poble li ho demanés mijançant plebiscit lliurement exercit ; per tant, n'hi ha per estona. Sembla estrany que certa gent tingui una visió tan inexacta de les realitats.

La vtra. carta és molt interessant per les noves que ens porta després dels llims en què hem viscut per culpa de la comunicació postal. No obstant, darrerament, els « Quaderns » de Perpinyà i el « Butlletí » de París, ens han fet bona companyia.

Efectivament, el franquisme és virtualment mort pel seu pecat original de naixença, agreujat pels crims i les *fechorías* posteriors ; però, em fa por que encara s'arrossegarà una estona, si de part de fora no vé una bona ratxada que l'escombri.

Respecte d'això, Vos escriviu en polític, però, com que jo no en sóc i el meu temperament és doctrinari i rectilini, he de dir-vos, francament, que no crec que la solució d'allà baix vingui per via dels mateixos causants : l'Exèrcit i l'Església, els quals s'hi faran amb les dents i les ungles, abans de deixar unes posicions i uns privilegis pels quals desfermaren la guerra civil i són capaços de tornar-la a arborar.

La República tingué l'encertat propòsit de voler curar els dos grans crancs d'Espanya, ço és : reduir l'Exèrcit a la seva missió d'instrument passiu i separar l'Església de l'Estat. Malauradament, no sabé fer-ho amb seny, sinó que s'hi llançà amb apassionat partidisme i amb la barroeria d'un aprenent. Això, precipità la collusió de pretorians i clericals, l'utilitarisme parasitari dels quals ja els havia agermanat durant la conspiració. Afegiu-hi l'Estatut

PETIT EPISTOLARI

de Catalunya, d'Euzcadi i de Galícia, que rosegaven el domini que l'exèrcit ha considerat secularment seu i teniu les determinants de la sedició catòlico-colonial-franquista, esdevinguda introducció a la guerra europea, per les traïdories internacionals de Mussolini i de Hitler, les engrunes de les quals, el Gl. Franco somniava arreplegar.

Per tant, no seran pas aquests factors els qui voldran ajudar a desfer el nus que ells mateixos feren a llur propi profit.

Quant al Vaticà, està practicant a Catalunya la negació de les doctrines que ve radiodifusant; fa centúries que tracta Catalunya com una mera colònia espanyola, *elle s'attache au char du vainqueur* diuen aquí, i àdhuc en aquests moments, en què tothom veu que Franco fa tintines i tot el món civil li és contrari, l'Església continua servidora del dictador, nomenant, a pler i a proposta d'ell, un Bisbe foraster i militaritzat a Barcelona i ho repeteix amb un altre de foraster per Arquebisbe de Tarragona: dos pretesos Pastors, ignorants de la llengua, de la història i enemics contractats del poble que aparenten guiar i que, realment, volen desviar.

L'Església és, ans que tot, italiana, feixista, franquista i petainista. Aquí, a Fribourg, ho veuríeu clarament, car és una mena de Vic suís. Llevat del Professor del Seminari, l'eminent Abbé J. i tres o quatre caps grossos refugiats, que són verament cristians, com el nostre Cardenal, que Déu l'hagi, la resta té el mateix evangeli que a la nostra terra: domini i possessió.

Quan morí el nostre honorable Cardenal Vidal i Barraquer, calgué poc menys que obligar el Vicari General a fer acte de presència i a l'aixecament del cos, i després se n'anà tranquil·lament, sense acudir-se-li que devia acompanyar-lo fins a la Cartoixa de La Valsainte. I el dia de les honres, malgrat haver estat invitats pel digníssim P. Prior de la Cartoixa, no hi assistiren, ni personalment, ni en representació: ni el Nunci de Berna, ni el Bisbe de Fribourg; en canvi, volgué venir-hi, espontàniament, l'Abbé J., potser l'únic antifranquista i verament cristià de tota la clerecia fribourgeoise i creieu que n'hi ha un eixam. En l'enterrament del nostre heroic Cardenal, no hi hagué altre oficiositat eclesiàstica que el telegrama protocolari del Vaticà. L'Església italiana segueix esguerrada per la temptació estatal de Constantí, de la qual és hereva, i això és un altre dels grans problemes espirituals de l'esdevenidor.

GUAITANT ENRERA

No veig quina autoritat, ni quina efectivitat, pot tenir la divisa « democràcia cristiana », que sembla ésser la que té preparada l'Església per a la post-guerra, quan així comença trepitjant-la de fet. La vera solució és l'*instaurare omnia in Christo*, que tant es predica i gens es practica, perquè la torçada del temps de Constantí en féu un instrument polític i els seus hereus s'han avesat a usufructuar-ho de la manera que ens conta la història i ens ensenya, deplorablement, el cas de Catalunya. I noteu que, en tot el que vinc dient, no surt per res, ni el nom, ni el concepte, de Religió, perquè l'espiritualitat és absolutament independent de la materialitat, majorment en la consciència del qui això escriu, idealista, cristià i doctrinari, empedreït.

No em sorprèn gens el que dieu de la mentalitat i l'estat d'esperit de la gent de casa nostra, car l'hem constatat en amics d'altre temps i àdhuc en companys temporers d'expatriació, els quals m'escruien i telegrafien, desconsideradament i covardament, en castellà.

El Dr. C., actualment a muntanya, no té pas feta la traducció anglesa del seu llibre *Les Dues Tradicions*, estudi interessantíssim, que aixecarà molta polseguera i més que polseguera, probablement. Té la traducció francesa, sobre la qual caldrà fer l'anglesa. Jo li he ofert publicar l'edició catalana, si puc disposar dels meus diners, però ell la vol fer sota la pròpia cura, quan sia allà. No crec que valgui la pena una edició a Buenos Aires, perquè també es proposa una edició castellana.

Amb Mr. Hutchinson Harris, he tingut diverses vegades contacte epistolar i, darrerament, respecte del seu llibre *The Doctrine of Personal Right*, del qual pot disposar lliurement, com a cosa seva, de l'existència de Londres.

Me plauen molt les vostres activitats intel·lectuals, per les quals us felicito. La qüestió catalana, si fós degudament coneguda, internacionalitzada, segurament que, fa temps, hauria pres una altra volada. Més de quaranta anys enrera, essent jo Tresorer de la Unió Catalanista, vaig proposar una Delegació a Londres i altra a Genèva, que foren acollides amb gran entusiasme, però ningú no se'n cuidà més, un cop vaig deixar el càrrec. També, al començament de la guerra, vaig informar respecte Catalunya, a personatges anglesos de *high standing* en la governació, malgrat la qual cosa em féu l'efecte, a través

PETIT EPISTOLARI

del Parlament, que no s'adonaven prou de la transcendència de la cosa, tant de cara a l'interior peninsular, com, molt menys, en la seva premeditació internacional. Més efectiu fou, moralment, la meva exposició a un cimal suís.

Allò de la reconciliació dels catalans i els espanyols és un *bel sogno*, que topa amb centúries de malvolença i propaganda oficials contra Catalunya, ço que ha produït la supremacia política dels castellans, perquè a ells els mou realment l'odi, que és una passió activa, mentre que els catalans solament hi responen, correntment, amb el menyspreu, que és un estat passiu. *That is the question.*

Excuseu si, en les ratlles precedents, hi ha un tirat depriment i pessimista, puix que tracten experiències sintètiques de vell, però, Vosaltres, els joves, teniu el dret i el deure de no fer-ne cas ; perquè el dia que el món es regís per la lògica i l'experiència, la humanitat no fóra humanitat i la gent es moriria d'ensopiment ; fins, potser, la terra no voldria giravoltar més.

Rebeu l'encaixada per a tots els Companys

Amicalment

P.

P. S. — Me plaurà saber si heu rebut aquesta carta.

GUAITANT ENRERA

Fribourg 10 Desembre 1945

Preat Mestre Casals :

Divendres passat, en assabentar-me del vostre bell gest, catalanament liberal, a Anglaterra, vaig cuitar a enviar-vos el següent telegrama, que confirmo :

Au nom des Catalans qui pensent et qui sentent, recevez félicitations enthousiastes et adhésion à votre magnifique attitude exemplaire.

Això, no solament com expressió de la colla d'ací, sinó, també en representació dels Catalans que, vull creure, encara queden arreu.

Aquesta guerra, que va començar amb una bella doctrina per part dels Aliats, després de la ceguera de la « no intervenció » a Espanya, està acabant-se en un fanguer de dubtes, regateigs i lletges materialitats que, per a nosaltres vells, resulten la negació de la nostra pròpia vida i, a estones, ens fa dubtar de la Humanitat.

Sembla estrany que l'Anglaterra, que salvà la Europa i el món amb la seva admirable fermesa, ara, en la victòria, vulgui desdir-se de l'actitud doctrinal que li guanyà l'admiració i les simpaties de tothom.

Jo, que sóc anglòfil per temperament, per educació i per experiència ; que de bell començament, per conducta d'amics de *high standing*, vaig informar repetidament els governatius anglesos de la realitat de la guerra civil espanyola, precisant-los el cas de Catalunya, he tingut una mai imaginada decepció, en veure la virada anglesa de cara a Espanya, virada iniciada pels conservadors i mantinguda ara, d'una manera vergonyant, pels laboristes, ço que en fa una circumstància agreujant.

Per aquesta raó amb el caràcter representatiu que m'ha tocat més d'un cop, m'adhereixo, mentalment i sentimentalment, a la vostra eloqüent protesta de fet, bella presentalla de Nadal pels qui ens obstinem a creure en Catalunya i per ella patim i morirem voluntàriament expatriats, perquè encara som Homes i Homes Catalans.

Amb la nostra respectuosa salutació a Madona F. i a l'amic Fabra, us desitgem un Bon Nadal i un Millor Any Novell, en la Catalunya nostra i lliure.

P.

PETIT EPISTOLARI

Carta meva a M. — Fribourg 10 Maig 1946.

De «re» intellectual. — Ara encetarem la promesa del començament d'aquesta carta.

En M. m'ha explicat converses diverses, com la d'aquell Mn. que us comentava en la meva carta anterior, de les quals he deduït que cerrs intellectuals consideren les meves tasques culturals com coses naufragades, a disposició del primer que les trobi o hi empassegui. S'erren completament, perquè jo encare tinc el timó; preneu-ne bona nota i feu-ho sentir sempre que calgui.

Per això, ara vull situar-vos a fons, perquè no vull que es repeteixi cap errada deguda a una falsa posició, per desconeixement total de les coses entre mans.

Tant en ma qualitat d'executor testamentari — Fundació C. R. C. — com en nom propi — Inst. Patxot — vaig emprendre la meva concepció cultural catalana, amb l'intent de fer «beneficència intellectual», de la qual gairebé ningú no es recorda, i el fruit d'aquesta beneficència oferir-lo a Catalunya.

En dir «beneficència», per a mi significava, a més, el propòsit de deixar-me enganyar o explotar, en certs casos, fins a un límit predeterminat, car tots ens coneixem a casa nostra.

Dintre d'aquest criteri, tota la feina encomanada i degudament retribuïda als intellectuals, pertanyia i pertany al meu *alter ego* (Fund. C. R. C.), o al meu *ego* (Inst. P.), les quals tenen cura de donar forma a la tasca encomanada i, un cop a punt, segons el meu criteri aconsellat, aquelles Institucions *meves*, l'ofereixen dignament a Catalunya, tal com s'és vist en l'obra realitzada fins a la invasió i ocupació. Per això, res del que he fet o faig en aquest sentit, no pot, ni deu, anar a Catalunya, sense passar abans per elles, puix que és un deure moral quant a la primera i un dret sentimental de la segona.

Jo vaig posar a disposició dels nostres intellectuals, tots els mitjans materials necessaris per a llur comès, sense limitació, a fi de realitzar els meus propòsits; de quina manera hi han correspost?... Alguns hi han fet, verament, el que han pogut, d'altres, molts, no: els representava una entrada oficinesca, que prenién o deixaven a llur conveniència. Les «Cròniques» podien i havien d'haver estat totes publicades i solament n'ha sortit una, i quatre o cinc me les deixaren en gestació, etc., etc. L'obra intellectual ha quedat enlaire, però la beneficència l'he acompanyada amb escreix. No vull pas continuar aquest capítol deplorable, del qual sovint vaig parlar amb el Sr. Cardenal.

GUAITANT ENRERA

Naturalment, tot això és confidencial, però vull que ho sapigueu, a fi que us hi ajusteu, prescindint d'amistats, companyonies, consideracions i salameries.

Ara, ja teniu raonada la rigidesa que raja, espontàniament, en la meua carta del 8 ct. *Quod scripsi scripsi*.

Amicalment

P.

Complement

En la carta del 8 Maig 1946, esmentada, s'hi llegeix, entre moltes altres coses :

Cerverí de Girona. — He sabut amb estranyesa que s'està utilitzant aquest material, que fa temps vaig dir que es portés a la Bonanova.

Ara bé, no vull que res meu estigui en el clos de cap entitat oficial o pública. Per tant, reprenneu aquelles caixes de clixés i les posareu a la Bonanova, en un lloc que no pateixin calor, pensant en la gelatina.

No es tracta de cap retret, ni d'ofendre de cap manera, però el Cerverí i tot el meu, pertany a la Institució Patxot, la qual ho publicarà dignament, a ple sol, quan sia hora, sense autoritzacions que no reconec.

El Cerverí, el vull publicar en la forma que havíem parlat amb En R. i En N. Que m'escrigui En B. i veurem si el seu treball lliga amb la meua idea per a quan sia hora.

Mentrestant, preneu nota que tot allò de la Institució Patxot i de la Fundació C. R. C. és meu i ningú no en pot disposar sense la meua autorització.

Cançoners. — A pròposit del Cançoner, Mn. A. tingué la llengua massa llarga davant d'En M. Si algun dia us parlés de manera semblant, li respondreu que l'obra del Cançoner encara espera les dues mil cançons que ell li va prometre fa molts anys, quan començarem la feina.

P.

PETIT EPISTOLARI

Fribourg 9 Novembre 1946

A En J. C.
CALI

Benvolgut Compatriota :

Rebuda la vtra. molt interessant carta del 14 ct., per la qual us felicito, si bé em renova la dolorosa impressió, que fa anys se'm ve reproduint, de constatar un cop més el deplorable escampall de capacitats que la tradicional ponentada ha fet a Catalunya i la major part de les quals li són perdudes per a sempre.

El vtre. nom me recorda les meves excursions de juvenesa per Camp-rodon, on jo feu la coneixença d'un Cuatrecasas, farmacèutic ; és que en fóreu parent ?

Això és el més agradable que puc respondre a la vtra. digna carta, puix que les realitats actuals ens són decididament contràries i depriments.

La Institució Patxot no existeix per culpa de la invasió i ocupació colonials franquistes que, no solament l'ofegà, sinó que la robà materialment, moralment i intel·lectualment ; per això me som expatriat en plena vellesa, amb l'única filla que ens resta, perquè encara sóc Home i vull morir dignament com un Home, entremig d'altres Homes i, això és possible, per ara, en aquesta contrada, que ens acollí benivolenta ja fa més de deu anys.

No voldria esfullar les vostres il·lusions de jove, però la veritat és incontravertible i la vtra. generosa i patriòtica pretensió de deixar el vtre. herbari a Catalunya, és ben arriscada : a mi, els instituts oficials franquistes m'han robat i s'han quedat com obra llur, el meu arxiu geofísic — obra de tota una vida experimental — malgrat ésser connectat amb una organització científica internacional.

Els oficials franquistes, fins a general, que ocuparen i violaren el ntre. domicili, saquejaren *ad libitum* la meua biblioteca que, a força de diners i de paciència, jo anava colleccionant per a legar-la a la Biblioteca de Catalunya ; triaren i es vengueren tots els incunables, els manuscrits, les *editiones principes*, que em costaven una fortuna, exemplars de bibliòfil, etc.

Per a completar el quadre, el més actiu d'aquests lladres ha resultat ésser del cos jurídic militar franquista.

GUAITANT ENRERA

Finalment, refinaren llur vandalisme tirant a les escombraries els retrats de les nostres filles mortes.

No segueixo, perquè vull caminar serenament de cara a la mort que sotja els meus 74 anys fets.

Excuseu l'íntima efusió d'aquesta carta, però crec de justícia que la jovesa catalana sàpiga que d'altri han conegut i practicat abans que ella la via del sacrifici, de la sofrença i s'han sadollat d'ingratitude i d'injustícia.

Aprofito l'avinentsa per a repetir-vos, benvolgut compatriota, l'expressió de la meua simpatia empordanesa

P.

PETIT EPISTOLARI

Fribourg 15 Novembre 1946

A En M. G. F.
PAMPLONA (Colòmbia)

Preat Senyor i Compatriota :

Tinc rebuda degudament la vtra. amable carta del 22 Octubre, referent al Prof. C., la vàlua, el daler i la situació intel·lectual del qual, a més del seu estat moral, comprenc perfectament.

A part de les seves qualitats personals, per a mi, n'hi ha ben bé prou, com a recomanació, amb el fet d'haver-se expatriat per raons de consciència i de dignitat humanes, que és el que han fet tants i tants catalans, entre els quals jo tinc la honor de comptar-me.

Malauradament, si bé la brutalitat dels fets consumats no pot res contra la serenor del nostre seny, en canvi, s'han encegat contra els mitjans materials en els quals es basava la nostra acció espiritual i ens els han robat o esmicolat.

La Institució Patxot, entre moltes altres, ha estat robada moralment, intel·lectualment i científicament, i no pas per turbes incontrolades, ni per la soldadesca, sinó amb tota premeditació, per enlairades representacions oficials de la banda franquista, que a casa meua no han respectat res, ni presents ni absents, ni vius ni morts, arribant al « germanisme » de tirar a les escombraries els retrats i les relíquies de les nostres filles mortes.

Els *hidalgos* de la croada colonial-catòlico-franquista m'han robat la meua Biblioteca de ciències físico-matemàtiques, que jo legava a la Biblioteca de Catalunya ; m'han usurpat el meu arxiu geofísic experimental, fruit de tota una vida de treball sistemàtic ; m'han processat, m'han condemnat a una multa afegida a un constant *chantage*, etc., etc.

Però, val més no seguir, perquè em sembla que no esteu pas ben assabentats del que s'ha fet i encara està succeint a Catalunya. La tirania no em fa por perquè fa reaccionar el nostre caràcter ; la tragèdia és que, amb tot refinament i sòrdida premeditació, ens estan *pervertint* la nostra gent en tots els estaments i edats, i això té conseqüències transcendents per a la vida d'un poble.

GUAITANT ENRERA

Tinc 74 anys fets, la meva salut és molt inconstant i la Institució Patxot ha complert el seu deure mentre ha pogut ; ara ja no existeix. Si Déu em conserva uns pocs anys de vida i de seny, probablement la Institució Patxot, un altra dia, farà, tot al més, el seu adéu-siau a Catalunya i a tots els seus col·laboradors, bona part dels quals són esdevinguts vistosos « caragrats ».

Ja sé que aquesta lleial efusió d'un home que camina serenament cap a la mort no us és cap consol puix que no resol per res la vostra digna pretença, mes, acollíu-la fraternalment, com l'única cosa que jo poc oferir-vos en les actuals circumstàncies : el meu passat, esquinsat com el de tants altres.

Desitjant-vos salut i la paciència necessàries per a esperar temps millors, rebeu, preat Compatriota, la meva encaixada empordanesa

P.

PETIT EPISTOLARI

Fribourg (Suïssa) 25 Novembre 1946

Al Dr. J. T.
Overmead
OXFORD

Preat Compatriota i Company d'Expatriació :

La vtra. del 4 ct., m'arribà el 15 id., trobant-me convalescent de les empassegades que pertoqueu als meus 74 anys i, justament, pocs dies després que el meu llibreter de Londres m'havia enviat el vtre. *The Spirit of Catalonia*, del qual em permetreu us digui quelcom més avall.

La vtra. carta és un document d'època, un clixé incontrovertible, que serà degudament arxivat en les meves carteres, entre les quals àdhuc n'hi ha una de retolada *Cosas de España*, en castellà i tot.

Si Vós també feu cartera, potser trobareu quelcom que s'ho val en aquestes ratlles, que us oferesc de grat com una recordança personal.

Car jo puc testimoniar bon xic respecte de l'Espanya real, passada i present, sempre incorregible.

Entre moltes altres coses, hi he estat amenaçat de mort tres vegades : una, per un anarquista místic ; altra, per un canonge ; i la tercera per un *miliciano* foraster. Dels tres, el més culpable, moralment, fou el canonge, perquè obrava per cobdícia de diners, mentre els altres dos ho feren impulsats per la ideologia llur.

Però, anem al gra de la vtra. demanda, que és el que us interessa més, de moment.

La vtra. exposició de la premeditada traïdora que s'està acomplint a Catalunya, és una síntesi magistral, vera imatge del perversament, de la violència en acció i de la decadència provocada ; però no sé pas si us adoneu ben bé de fins on ja ha arribat — com ho diré per a no dir-ho massa exactament ? — la defallor espiritual i cívica provinent de la narcosi fatalista importada, inoculada i encomanada a la nostra gent, i servilment acceptada gairebé per tothom, segons la teoria del mal menor que se li predica i que és l'inici de totes les transgressions.

GUAITANT ENRERA

No voldria pas que la meva resposta us semblés poc germanívola i massa descoratjadora per al vtre. patriòtic intent, més dec confessar-vos que la ntra. experiència, sobretot d'ençà que tenim més contacte personal amb els d'allà baix, fa il·lusòria la reacció que presuposeu hi produiria el projectat manifest.

D'altra banda, a part de la raó d'inefectivitat social, en aquest moment psicològic jo no puc firmar la proposta, perquè ens faria perdre definitivament l'escampall de ço que encara no m'ha robat la invasió colonial franquista, i que ara estic curosament recollint, ordenant i posant a cobert, en el possible.

Aquests materials, escrostonats i tot, contenen un fons espiritual insubstituïble, si es perdés.

Fet això, tindrè les mans lliures per a una ofensiva personal de doble efecte, en les altures de la consciència científica internacional.

La reacció de cara a Europa, que us aconsellen els amics anglesos i que Vós voleu provocar, ja es féu sentir al començament de la guerra d'Espanya, molt autoritzadament, en els cimals de Govern d'alguns pobles.

Respecte d'això, també tinc un *dossier* especial, duplicat i triplicat, per tal d'assegurar-ne la perdurança, i que us podria contar la seva existència nòmada durant la guerra europea, perquè calia preveure la invasió alemanya que, més d'un cop, la Suïssa tingué a un través de dit : *a very close shave*.

Si voleu notes marginals per a la exposició que us feren els vtres. amics d'Andorra, van a la seguida algunes precisions.

Jo he tingut l'honor de merèixer la *depuración* segons la doctrina i les pràctiques franquistes.

Començà per la denúncia del primer militar *blanco* de la colla dels que anaren ocupant i violant la ntra. llar de la Bonanova.

Prescindint de *peccata minuta*, com la manca de notificació, la incomparescència per raó de la comunicació i perquè m'interceptaren un poder especial degudament legalitzat per la Legació, com que Espanya desconeixia el *habeas corpus*, la *depuración* seguí tota sola els viaranys i s'embrossà en el *chantage* espanyol clàssic.

Com que el Governador vetllava, cuità d'oferir la seva intervenció, mijançant una meva contribució de milió enllà, a projectes culturals mediterranis ; entrava en compte el meu arxiu geofísic que m'havien robat, a més de la meva Biblioteca especialitzada que m'estaven robant, i que jo legava a

PETIT EPISTOLARI

la Biblioteca de Catalunya, per a constituir-hi un « Fons Patxot », de Ciències físico-matemàtiques.

La primitiva temptació intervencionista s'anà decandint per raó de la meva sordera ; les pretensions anaren minvant fins a unes 300 000 pts. i, com que jo seguia badant, la *depuración* s'acabà en una multa de 100 000 pts., enquadrada amb lloances.

Males llengües digueren que jo podia evitar-la apellant a Madrid i acatant la consuetud de meitadar el negoci previst, però, tothom és com Déu l'ha fet i a mi em plagué, una vegada més, de pagar, perquè així no dec res a ningú.

L'oficialitat d'ocupació, que seguí ficant-se en el ntre. domicili, no respectà res, ni presents ni absents, ni vius ni morts ; prengueren i se'n portaren tot el que els féu peça, i en llur furor hispànic — catalanofòbia — realitzaren, entre altres gestes, el « germanisme » de tirar a les escombraries els retrats de les ntres. filles mortes, on els recollí una mà piadosa.

D'ençà d'aleshores, tinc fet el vot que, mentre jo visqui, cap militar espanyol no entrarà en el meu domicili, sigui on sigui, i sia qui sia.

No per això m'han mancat afalacs, com a tants d'altres expatriats voluntaris.

Una personalitat oficial vingué a oferir-me honors i diners per a les meves Institucions, que serien liberalment sostingudes per l'Estat, regint-les jo mateix, conservant sempre el meu nom, només que duent per cimera l'estigma franquista.

La entrevista donà lloc a una interessantíssima sessió de sociologia experimental i de psicologia comparada, que durà dues hores en el meu despatx, presidit per la gran bandera catalana i que acabà tancant jo la porta al visitant, després d'haver retrunyit per les parets els mots de robatori i lladres.

Ben segur que ambdós interlocutors en treguérem la recordança del dantes *lasciate ogni speranza*, convençuts que no hi cabia la *convivència*, ni la *conllevància*, tan solament.

Darrerament, he pogut identificar un dels lladres de la meva Biblioteca, que resulta ésser del cos jurídic militar, completant així el simbolisme.

El persegueixo criminalment, ha estat empresonat i he pogut recobrar uns pocs llibres dels centenars que m'han robat ; però el millor ha desaparegut :

GUAITANT ENRERA

manuscrits, incunables, llibres miniaturats, colleccions raríssimes completes, enquadernacions de museu, etc., etc.

Els *blancos* de la croada catòlico-franquista m'han robat materialment, moralment i intel·lectualment; heus-ací perquè, en l'àlbum d'una dama barcelonina que ens vingué a veure a Fribourg, vaig signar-hi: « Com que encara sóc Home i Català i Empordanès, per això som ací i no pas allà ».

Val més que girem full, perquè aquest capítol s'allargaria massa i, si visc, ja em lleurà de reprendre'l, àdhuc, probablement, en lletres de motlle.

Ara, passem al vtre. llibre *The Spirit of Catalonia*, pel qual us felicito de tot cor i de tota intel·ligència; és un bell parament de l'espiritualitat catalana, ornada amb abundosa bibliografia i que, exteriorment, ja es presenta lluint el prestigiós *Oxford Brand*.

Que per molts anys pugueu fer semblants obres.

I, per què no dir-ho, també? Hi esplaieu un digníssim i punyent retret als mesells d'allà baix.

El vtre. llibre i el del Comte de Güell són dos llençols, nets de bugada, voleiant per damunt de l'actual corrupció franquista. Aviat n'hi flamejarà un altre: el del Dr. Cardó, que resultarà unes bones estrenes de Nadal.

Per damunt de tot daler patriòtic i sentimental, jo trobo en la vtra. exposició un fet persistent de la història de Catalunya, que fa centúries es ve cometent, que molts tenen cura d'enterbolir i que Vós deixeu lleialment a descobert: Roma apar tostemps contrària a Catalunya, per què?

És que el ntre. temperament liberal i tolerant és massa dissemblant de l'Església i aquesta encaixa millor amb els miratges del messianisme estepari?

Àdhuc prescindint dels tripijocs anteriors, això ho trobem a Provença, a Muret, a Casp; en els Reis Catòlics amb la Inquisició i sempre a la seguida fins al nostre temps: en la traïdora informació Tedeschini-Magaz, de la primera dictadura — la *galante* — i refermant en la segona — la *frenètica* — en la qual l'Església nacional franquista fa triomfalment a Catalunya, tot el contrari del que predica la ràdio vaticana.

D'ací aquella astoradora Carta Collectiva, on el falliment espiritual s'associà amb la sedició material crònica, enfront de la qual solament es redreçaren dues jerarquies eclesiàstiques que, per amor del Crist, refusaren llur signatura: una, *catalana*, el ntre. Cardenal Vidal i Barraquer, Arquebisbe de

PETIT EPISTOLARI

Tarragona, i una *basca*, el Dr. Múgica, Bisbe de Vitòria, els quals romangueren incommovibles al costat del nostre dret natural, social i espiritual.

Franco segueix la lliçó dels Reis Catòlics, que feren de la religió un instrument polític de domini i ara les Comunitats eclesiàstiques que monopolitzen, pràcticament, l'ensenyament de la burgesia, segueixen complint a casa nostra la barata de Casp i, de temps enllà, venen corcant la nostra catalanitat i són un reforç d'ocupació en les èpoques de tirania, com la present.

La defallior actual, que Vós voldrieu somoure, prové en gran part de la sorneguera propaganda de la clerecia regular principalment, presentant el Catalanisme com el causant de la demagògia *roja* i, per tant, fent-lo responsable dels seus crims.

Amb aquesta actitud, premeditadament simplista, s'estalvien un examen de consciència que potser els menaria a un *mea culpa*. Per això, després de la Setmana Tràgica (1909), l'únic clam de vera unció religiosa que s'oió fou el d'un laic: « L'Església Cremada » de l'amic-poeta Maragall.

Veig que hem anat a parar molt lluny de la vostra demanda, excuseu! però, en aquests temps de constrenyiment, fa de bon aprofitar uns moments d'efusió amb gent que sàpiga comprendre-la i respectar-la, car la vellesa és un hivern que no té altre escalf que els records i les recances.

Comptant amb la vostra indulgència, rebeu la meua coral encaixada empordanesa, en la companyia d'expatriació voluntària

P.

Fribourg 19 Maig 1947

A Na F. Bonnemaïson, Vda. Verdaguer
BARCELONA

Preada Senyora:

En nom de la Muller i meu, rebeu l'expressió de la nostra dolença i cristiana germanor amb motiu de la mort d'En F. Cambó, que Déu l'hagi.

Amb ell es clou un altre capítol de la història de Catalunya, que ara tants de catalans estan esfullant.

GUAITANT ENRERA

Escau a Cambó una sentència que no és pas la primera vegada que l'escric : ha viscut massa i no ha viscut prou.

Diferentment del que molta gent pensa, per a mi, En Cambó ha tingut l'honor de morir, cívicament, expatriat. D'altri ho han fet i ho faran, així compensant en qualitat la quantitat de les fallides.

Acolliu, benvolguda Senyora, l'evocació de la nostra associació en les tragèdies de la vida.

P.

Gstaad 23 Juliol 1947

Benvolgut Sr. Arxiprest :

Tinc rebuda la vostra demanda del 24 Juny, el bon sentit de la qual comprenc perfectament i desitjo que Vós compregueu igualment la lleialtat de la meva resposta.

Jo ja he complert envers Catalunya, i en expatriar-me voluntàriament, fou per tal de finir en un món més avingut amb la meva espiritualitat i el meu temperament, i per això som ací i no pas allà. Per tant, el capítol que Vós evoqueu és un passat ben clos.

Us desitjo la reeixida del vostre bon intent, però desitjo encara més, que l'esgarriada església político-franquista dintre la qual us trobeu colgat, retorni prest al Crist, la doctrina del qual ha capgirat fins al punt de donar al Cèsar — i un Cèsar illegal — ço que pertany a Déu : l'ànima del nostre Poble.

I en la serenor de la consciència, rebeu l'expressió de la meva Cristianitat.

P.

PETIT EPISTOLARI

Fribourg, 13 d'Agost del 1949

Preat Danès :

Sense que jo vulgui fer retret a ningú, tingueu sempre a punt aquest argument per als qui només vagin a la seva : « jo no m'he pas expatriat en plena vellesa, per ajupir-me a cap tirania, ni compartir cap covardia ».

P.

En l'homenatge a l'amic i Collega el

Prof. Dr. N'Eduard Fontserè i Riba

amb motiu de la seva vuitantena, el 11. de Març del 1950

Preats Senyors :

Vinc a aplegar-me, espiritualment, a la festa que li endrecen tots els seus, i els qui l'estimen de temps, i els qui el respecten i admiren en el mestratge, retent-li homenatge en un cimal de la vida on jo també l'estalono.

Me demaneu historiar la nostra coneixença, ço que em plau, perquè la vellesa es nodreix del passat, però tinc por de no sortir-me'n prou bé, puix que em caldrà parlar massa de mi mateix, enmig dels sotracos del viure, negats no poc sovint en la punyida del sentiment.

El que sí he d'afirmar, ben de primer, és que la meua simpatia amb el Dr. Fontserè, nasqué telepàticament.

L'any 1889, jo era a Anglaterra, en plena carrera d'estudiant, hostatjat en una dispesa dels ravals del SE. de Londres, a Lewisham, no massa allunyada de Greenwich, de manera que el meu passeig diari favorit era anar a veure-hi

GUAITANT ENRERA

la maror del riu amb la seva inversió del corrent, i esperar la caiguda de la bola de l'Observatori, quan dóna el migdia veritable als milers de cronòmetres del formidable estol de vaixells que omplen els docks del Tàmesis.

Aleshores, jo tenia 17 anys i tocava tota mena de tecles : piano, microscopi, pedal, histologia, matemàtiques, football, orientalisme, tennis, anatomia, literatura, etc., etc., és a dir, el garbuix propi d'una edat, navegant en popa d'una voracitat mental insaciable, contra la qual res no podia, ni aquella boira ensutjada de Londres, fent lluïssors d'un groc fosc, tèrbol, que solament es pot definir dient que era d'un color hipocondríac.

En aquella barreja emotiva de la meva intel·lectuïtat, surava *L'Astronomie*, revista publicada per Flammarion, que jo rebia mensualment i que esperava amb un daler semblant al de les noies llur folletí ; perquè Flammarion era un astrònom bohemí, poeta i literat, que s'acordava bé amb el meu desbordament d'esperit.

I en aquella revista, de tant en tant, llüien dos noms que m'evocaven la blavor mediterrània : el de Fontserè i el de Landerer.

Del Dr. Fontserè, la meva recordança primordial es el dibuix d'una bella taca solar, revelant acuitat d'observació, l'original de la qual poguí veure molts anys després. Ara m'acuso que vaig envejar el telescopi i la mà de dibuixant de l'observador. Tal fou la primera coneixença amb el Dr. Fontserè : d'això fa 61 anys i fins ara, ell no n'ha sabut res !

La mort prematura de la Mare desféu d'un cop el meu miratge intel·lectual, em féu tornar a migjorn i m'estacà a un lloc que no feia per a mi ; però jo seguia rebent *L'Astronomie*, em feien companyia els volums de la geometria analítica de Salmon, la nit estellada era el meu esplai i la mar esdevingué la meva confident, que em correspongué amb alguna geniada de les seves.

Anys després, tornant a la meva dèria, poguí construir-me un Observatori, amb un proveïment meteorològic bon xic complet, ço que m'acostava novament al Dr. Fontserè que també s'havia aterrat, puix que llavors feia meteorologia a la Granja Experimental de Barcelona ; però res de coneixença personal entre ambdós.

Una vegada que jo era a Barcelona, fent conversa amb els amics de *L'Avenç*, a la Gran Via, entrà un jove a preguntar quelcom i, després d'haver-ne sortit, un dels amics em demanà sorprès i amb aire de retret : que no el

PETIT EPISTOLARI

coneixeu ? és el Dr. Fontserè. Em dolgué el fet perquè, efectivament, jo devia haver cercat el contacte molt abans.

Una altra revolçada de la vida em tregué de vora mar i em portà al peu del Tibidabo. Allà, un dia, en prendre el tramvia, que era molt ple, em semblà reconèixer en un cap del seient aquell entrant de *L'Avenç*, tenint un llibre obert ; amb el brandeig poguí copsar-ne una pàgina en la qual figura-ven equacions de cinemàtica ; aquella revelació m'evocà la recança de *L'Avenç*, i vaig decidir presentar-me al Dr. Fontserè en arribar a la parada, però ell baixà abans, segurament camí de l'Universitat.

Després d'això, francament, hi ha un blanc en la meva memòria i no recordo pas com, ni quan, vaig trobar-me personalment amb el Dr. Fontserè.

Probablement seria quan ell era President de la Societat Astronòmica de Barcelona, i jo vaig desfer el meu Observatori de St. Feliu de Guíxols, i vaig donar la meva equatorial a la Societat Astronòmica de Barcelona, i l'instrumental meteorològic al Monestir del Montserrat, per tal que fos muntat en el cim de St. Jeroni.

La destinació de l'equatorial motivà nombroses entrevistes amb el Dr. Fontserè el qual, amb molt bon encert, concebé de muntar-la en el Parc de Barcelona i fer-ne una institució semipopular, per l'estil de la Urània de Zürich. Malgrat el zel i l'activitat que va posar-hi el Dr. Fontserè, el projecte no pogué surar i, en dissoldre's la Societat Astronòmica de Barcelona, l'equatorial fou portada a la Universitat, on és testimoni de quelcom que fou i d'altre que volia ésser, però que no pogué ésser.

Amb el seu temperament afirmatiu, el Dr. Fontserè es dedicà a organitzar el Servei Meteorològic de Catalunya, que havia de representar dignament la nostra terra en la comunitat científica internacional.

Poc després, com a marmessor d'una dama, vaig trobar-me amb facultats i disponibilitats per a aplicar a ço que vaig anomenar beneficència intel·lectual, de la qual gairebé ningú no es recorda a casa nostra, perquè hi ha massa xucladors que tiren cap a una altra banda. En conseqüència, vaig fer una reserva destinada a continuar i a desenrotllar, dintre les normes internacionals, els estudis de núvols que jo havia iniciat a St. Feliu de Guíxols. El Dr. Fontserè, no solament compartí el meu propòsit, sinó que n'afavorí considerablement la realització, donant-li estada oficial, però independent, a l'ombra del

GUAITANT ENRERA

Servei Meteorològic de Catalunya, on anà creixent amb el nom de Fundació C. Rabell i Cibils.

Gràcies a l'encertada direcció i a una tria de Col·laboradors, el nostre Arxiu de Núvols meresqué l'atenció de la Comissió Internacional la qual, amb el seu President General Delcambre, vingué a examinar els nostres treballs.

D'aquella visita en resultà, més tard, la reunió a Barcelona de la Comissió Internacional per a l'Estudi dels Núvols, que el Dr. Fontserè rebé amb una magnífica exposició internacional de fotografies de núvols, en plena primera dictadura, i que motivà la intromissió del Director del Servei Meteorològic Nacional de Madrid, el qual cometé una entremaliadura irreflexiva, que féu enriolar els nostres col·legues estrangers, perquè no s'havien trobat mai amb una innocentada com aquella.

Aprofitant la visita i com a seqüència d'unes enraonades tingudes amb el Dr. Fontserè, vaig oferir al General Delcambre, President de la C. I. E. N., que la Institució Patxot, en nom de Catalunya, es consideraria molt honrada de fer-se càrrec de la impressió de l'*Atlas Internacional dels Núvols*, Codi que havia de regir les observacions de tot el món i que la Comissió no podia editar perquè les Potències necessitaven tots llurs cabals per a finalitats de guerra i no els restava ni un cèntim per a la ciència pura, innocent, ço és, no bèl·lica.

Aquesta proposta meva, verbal i privada, per boca del Dr. Fontserè prengué estat públic internacional en la reunió de Copenhague, on comparegué també el Director oficial de Madrid. Es veu que aquella irreflexió de Barcelona, mentrestant havia fermentat i madurat en una agressivitat dictatorial escrita, que ell havia embutxacat i volia fer arribar a la regió dels núvols. Sortosament per a ell, el Gl. Delcambre n'hagué esment i li estalvià una empassegada de calibre, imposant-li un consell paternal, que reduí el rampell dictatorial a una florida cortesia, suggerida per la finor de l'esperit francès.

El Comitè Meteorològic Internacional acollí amb entusiasme i agraïment l'oferta de la Institució Patxot, que associava el nom de Catalunya a l'*Atlas International*, tal com consta en la portada de les quatre edicions: francesa, anglesa, alemanya i catalana.

La nostra edició catalana ens donà no poc a fer i encara em sembla veure el Dr. Fontserè, en l'oficina de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, entorn d'un llarg tauló plè dels gravats de l'Atlas i, amunt i avall, regirant plects impresos, tots dos cercàvem resoldre el problema, no sempre fàcil, d'adap-

PETIT EPISTOLARI

tar el català al tecnicisme físic especialitzat, tasca gens planera, les dificultats de la qual difícilment capiràn els qui llegeixin el text definitiu.

Com que, tant el Dr. Fontserè com jo, tenim una consciència i ens guiem per una moral molt diferents de les del representant oficial de Madrid, no ens adonàrem que, amb aquella oferta de Catalunya, que nosaltres consideràvem cosa laudable, cometíem un crim de lesa dictadura, les estatisme, lesa burocràcia i no sé quants « lesos i leses » més, dels quals el Dr. Fontserè fou considerat inductor i jo autor, qualificatius que acceptàrem amb honrança i ple convenciment.

Això donà peu a incidents que el Dr. Fontserè sabé trampejar amb una calma i una habilitat que jo vaig admirar perquè, tramuntanenc, en sóc incapaç ; en canvi, a mi, per boca d'acadèmics caragirats, me feren advertiments sorneguers, que s'apujaren després fins a amenaces personals, el resultat de les quals fou que jo em redrecés. Per resposta, la Institució Patxot prengué a càrrec seu la continuació de les publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans, que aquella primera dictadura no gosà matar, però que volia fer morir d'atròfia.

Caiguda la dictadura per mèrits propis i arrossegant els seus causants i usufructuaris, sobrevingué la Generalitat de Catalunya, que portà calma i reciprocitat a les nostres tasques científiques, i el Dr. Fontserè posà el Servei Meteorològic de Catalunya al nivell d'una funció d'Estat.

Cada dissabte, jo pujava de grat aquella escala tan espaiosa com massa llarga, per tal d'anar a trobar-hi el Director i l'amic en l'efusió de la nostra dèria experimental, barrejada amb comentaris personals i el bescanvi sentimental, somogut per fets del moment. La Fundació C. R. C. augmentava i perfeccionava considerablement el seu fons observacional i justificava les refiances que nosaltres teníem de treure'n un treball de certa volada, comptant amb la col·laboració internacional.

Així les coses, esclatà la revolta que covava a l'ombra i roncava per diferents costats ; ajudada per malvestats premeditades d'unes nacions i consentides per la cega passivitat d'altres, i per interessades traïdories interiors, s'arborà novament la característica espanyola que és la guerra civil.

Arribats a aquest punt, vull publicar el meu agraïment al Dr. Fontserè per la part activa que espontàniament prengué a fi de posar-me en contacte

GUAITANT ENRERA

amb la Generalitat, la qual, lleial i generosament, mijançant les ordres d'En Gassol, cuità a treure'ns del perill que la muller i jo corríem en la nostra masia del Montseny, i no pas per part de la contrada, sinó pels escamots volanders que transitaven perseguint uns feixistes imaginaris, però en realitat tot el qui i el que, els feia nosa o peça.

Mentrestant, el Dr. Fontserè romania en el seu lloc, enmig de la foguera de primer, i després, sota les bombes precursoras de les *glorias* i la *liberación* venidores.

Jo, a l'estranger, gràcies a la Generalitat i a la Marina de guerra francesa, preveient els esdeveniments, vaig preocupar-me de seguida de sostreure la Fundació C. R. C. i altres coses a la ponentada que refermava. La Generalitat me'n concedí fàcilment l'extradició, que després fou confirmada pel Govern de la República, i quedà el nostre valios Arxiu a disposició del President de l'Organització Meteorològica Internacional, el Prof. Hesselberg, de Noruega.

Les dificultats inherents a l'estat de guerra, el trencament de comunicacions postals, les falsies de la censura, la manca de materials i el desgavell imperant, retrassaren fatalment l'expedició i el nostre treball de tants anys caigué en mans dels qui de lluny el cobejaven, no pas per a aprofitar-se'n, encar que robant-lo, sinó únicament volent que ni el Dr. Fontserè, ni jo, no el poguéssim utilitzar per a realitzacions nostres.

La vilesa del robatori i la mentida oficial amb què es cobrí, vosaltres ja la coneixeu per la meva Carta als Membres de l'Organització Meteorològica Internacional i als companys professionals de tot arreu.

Aquesta Carta, fou provocada per l'actitud dels causants del vandalisme i dels seus encobridors, que anaven fent cançoneries cancelleresques en la refiança que la meva mort els ajudaria a colgar llur mal obrar, a semblança del que havia succeït amb el nostre Cardenal Vidal i Barraquer.

Però, com que a mi no m'agraden els ròssecs, vaig resoldre-ho fent un tiratge de més de mil exemplars de la meva Carta que, de seguida, es posà a donar la volta al món.

És un document històric més, condemnatori dels procediments governamentals de l'època.

A més dels professionals, el vaig enviar a tots els Serveis de Previsió del Temps, a les Biblioteques Nacionals, a les grans Universitats, a les revistes de geofísica, a les Institucions públiques Internacionals, a parlamentaris i

PETIT EPISTOLARI

senadors dels Estats que primen en la política mundial ; la reberen així mateix, personalment, els membres directors de l'aviació civil, naval i militar dels pobles anglo-americans i tots els nuclis de catalans expatriats.

En dita carta, el Dr. Fontserè hi ocupa el lloc que li pertany pel seu passat d'acció científica i per la fermesa amb què tostemps la defensà, simbolizant-hi l'esperit i l'obra de la generació a la qual jo també tinc l'honor de pertànyer, mantenint-nos-hi absolutament desconnectats del present.

Fou una mar desfeta, esvorada per passions mal contingudes durant anys, botida per avideses tradicionals i gelosies d'inferioritat, la que destruí vandàlicament la nostra obra.

El Dr. Fontserè rebé i aguantà noblement tot sol la fúria invasora, però no el féu desdir de la seva activitat científica i cultural, que ha continuat sense defallir de cap mena.

D'altra banda, em vingué a trobar aquí una sirena emissària oferint-me honors i privilegis, que podria compartir amb el Dr. Fontserè, com si nosaltres dos fóssim dues noies de virtut fàcil, conqueribles amb flocs i lluentors i coloraines ; a mi, personalment, m'oferia diners per a les meves institucions, puix que, digué, no els en mancaven.

Com que no ens entenguérem, aquella sirena plegà la temptació, canvià de to, i es posà seriosa, retreient-me els meus pecats de pensar, escriure i respirar, sense permís del seu amo.

És clar, la seva doctrina tampoc no em convencé i jo servaré la meva independència mentres visqui, perquè sóc d'un món allunyat i molt diferent del llur.

I malgrat el temporal i la perversió de costums i de consciències importada, des del lloc preeminent de la seva vuitantena, en la serenor del deure acomplert i amb exemplar continuïtat, el Dr. Fontserè manté el caliu espiritual de la nostra generació, on prenen el foc sagrat les seleccions catalanes que tornaran a ablamar-lo quan hora sia.

Que per molts anys !

P.

Fribourg (Suïssa), el 20 de Febrer del 1950.

Fons Patxot

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans